

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

Kateřina Barchanská, DiS.

**INTEGRACE UŽIVATELŮ AZYLOVÝCH DOMŮ NA TRH
PRÁCE**

**INTEGRATION OF SHELTER HOUSE USERS TO THE
EMPLOYMENT MARKET**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Eva Klimentová, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Albrechticích dne 28. 11. 2011

.....
Kateřina Barchanská

ANOTACE

Bakalářská práce se věnuje tématu integrace uživatelů azylových domů na trh práce. Jejím cílem je zmapovat, jaké možnosti uživatelé azylových domů využívají k integraci na trh práce. Zabývá se vybranými aspekty týkajícími se bezdomovectví, problematikou zaměstnanosti a přehledem způsobů integrace uživatelů azylových domů na trh práce, včetně role azylového domu.

Součástí bakalářské práce je dotazníkové šetření, jehož respondenti jsou uživatelé několika azylových domů Slezské diakonie v Moravskoslezském kraji. Z výzkumného šetření vyplynulo, že práce schopní uživatelé azylových domů využívají k integraci na trh práce možnosti nabízené úřady práce, azylovými domy a ostatními institucemi. Ke zvýšení jejich šance začlenit se na trh práce však přispěje zvýšení informovanosti o možnostech, jako jsou vzdělávací kurzy, veřejná služba, dobrovolnická služba nebo sociální podnik. Důležité se také ukázalo zvýšení informovanosti a motivace k využití služeb zaměstnanosti úřadu práce.

Potvrdilo se, že uživatelé azylových domů mají možnosti jak se začlenit na trh práce a je na nich a na spolupráci se sociálními pracovníky, jak se jim to bude dařit.

ABSTRACT

Bachelor thesis is dedicated to the subject of shelter house tenants integration into the employment market. Main purpose is to target opportunities shelter house tenants are choosing to integrate into the employment market. Focus is set on selected aspects of homelessness, employment policy and summary of different ways which are used by shelter house tenants to integrate into the employment market, the role of shelter house included.

Inseparable part of my bachelor thesis is questionnaire survey based on the shelter house tenants responses from several Slezská diakoni shelter houses in Moravian-Silesian area. Survey results are showing that shelter house tenants which are able to work are using options offered by job centers, shelter houses and others institutions. To increase their chances to integrate into the employment market nevertheless contribute information increase such as educational courses, public services, volunteer services and social companies. Also important is to increase information and motivate tenants towards using job centre employment services.

Confirmed as well is shelter house tenants get to know possibilities how to enter and integrate into the employment market and it is only on them and social workers how much they will be successful.

OBSAH

ÚVOD	6
1. BEZDOMOVECTVÍ A JEHO ASPEKTY	8
1.1. Pojem bezdomovec, bezdomovectví	8
1.2. Příčiny bezdomovectví	9
1.3. Azylové bydlení	12
1.4. Sociální vyloučení a integrace	14
2. PROBLEMATIKA ZAMĚSTNANOSTI	17
2.1. Význam práce pro člověka	18
2.2. Nezaměstnanost	19
2.3. Strategie boje s dlouhodobou nezaměstnaností	22
3. ZPŮSOBY INTEGRACE UŽIVATELŮ AZYLOVÝCH DOMŮ NA TRH PRÁCE	25
3.1. Práce s uživateli azylových domů	25
3.2. Sociální práce s nezaměstnanými	26
3.3. Možnosti úřadů práce ve zvyšování integrace na trh práce	29
3.4. Možnosti dalších organizací a institucí	34
4. ROLE AZYLOVÉHO DOMU PŘI INTEGRACI UŽIVATELŮ AZYLOVÝCH DOMŮ NA TRH PRÁCE	40
4.1. Vytváření pracovních aktivit pro nezaměstnané uživatele	40
4.2. Podpora při hledání vhodného zaměstnání	42
4.3. Podpora začlenění pomocí vzdělávání	43
4.4. Rozpoznání a podpora osobních zájmů a cílů	45
5. EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ	46
5.1. Cíl výzkumného šetření a stanovení výzkumných otázek	46
5.2. Specifikace výzkumného souboru	48
5.3. Metody a techniky výzkumného šetření	48
5.4. Interpretace výsledků empirického šetření	49
5.5. Shrnutí poznatků zjištěných výzkumným šetřením	55
5.6. Doporučení pro pracovníky azylových domů	58

6. ZÁVĚR	60
Seznam použité literatury a ostatních zdrojů	61
Příloha	65

ÚVOD

Od počátku devadesátých let 20. století se chudoba v České republice přeměňuje do stále větší šíře a hloubky a upevňuje své postavení tam, kde jsme se s ní předtím neselektovali.¹ Zejména od této doby společenských proměn, kdy došlo ke změně životního stylu, se v běžném životě setkáváme s lidmi bez domova častěji a slýcháme o nich z různých míst.

S lidmi bez domova se profesně setkávám posledních 8 let. Příležitost jsem měla při výkonu práce kurátorky pro dospělé městského úřadu, poté jako pracovnice oddělení zprostředkování zaměstnání úřadu práce a v posledních pěti letech jako sociální pracovnice v azylovém domě pro muže. Důvodů, proč tito lidé přišli žádat o dávky sociální pomoci či až ke dveřím azylového domu, je mnoho. Jedno však mají společné – častá nezaměstnanost a potíže s nalezením vhodného zaměstnání. V azylovém domě jsou podporováni, aby se začlenili do společnosti, a s tím nalezení práce bezprostředně souvisí. Jen stěží mohou lidé bez domova získat vlastní bydlení, když nemají příjem na jeho vybavení, natož pořízení.

Při práci s dlouhodobě nezaměstnanými lidmi si nelze nepovšimnout, že nezaměstnanost není jednoduchý a černobílý problém. Nelze jednoduše konstatovat, že „kdo chce práci najít, tak ji najde“, „nezaměstnaným se nechce pracovat“ nebo „kdyby se víc snažili, tak by práci dávno měli“. O problematice nezaměstnanosti je důležité přemýšlet v souvislostech, znát situaci a osud konkrétní osoby a individuálně zvažovat možnosti řešení.

Proto jsem si jako téma mé diplomové práce zvolila téma „Integrace uživatelů azylových domů na trh práce“, přičemž **cílem této práce je: zmapovat, jaké možnosti uživatelé azylových domů využívají k integraci na trh práce**. Prostředkem k hledání odpovědi na tuto otázku bude jak vymezení vybraných aspektů týkajících se bezdomovectví a problematiky zaměstnanosti, tak přehled způsobů integrace uživatelů azylových domů na trh práce, včetně role azylového domu. Teoretická část bakalářské práce bude vycházet jak z písemných pramenů, tak z vlastní profesní praxe s lidmi bez domova.

¹ Hradecký, I., Hradecká, V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, s. 29.

Při dalším hledání možností uživatelů azylových domů při integraci na trh práce se v praktické části mé diplomové práce budu věnovat technice, kterou je dotazníkové šetření. Prostřednictvím něj se zaměřím na zjištění těchto možností z pohledu uživatelů azylových domů.

Integrace znevýhodněných osob na trh práce je důležitá a prospěšná nejen pro ně samotné, ale i pro společnost. Je tedy na společnosti, aby tuto výzvu přijala a zhostila se jí s co největší mírou zodpovědnosti, aby se nám všem žilo lépe.

1. BEZDOMOVECTVÍ A JEHO ASPEKTY

Abychom lépe pochopili, v čem spočívá negativní dopad bezdomovectví v kontextu nezaměstnanosti a jak společnost může zmírnit jeho následky, budu se v první kapitole věnovat vybraným aspektům bezdomovectví, tedy pojmu bezdomovectví, příčinám bezdomovectví, azylovému bydlení, integraci a sociálnímu vyloučení. Toto vymezení je dále důležité pro lepší pochopení souvislostí mezi trhem práce a lidmi bez domova.

1.1 Pojem bezdomovec, bezdomovectví

Dosud neexistuje jednotná definice pojmu bezdomovec. V literatuře nacházíme různé definice. Také zákony pojem „bezdomovec“ neznají. V zákoně o sociálních službách se objevuje termín osoba v nepříznivé sociální situaci, přičemž nepříznivou sociální situací se podle tohoto zákona rozumí „oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením.“² Dále tento zákon používá termíny „osoby bez přístřeší“ (§63 zákona) a „osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“ (§57 zákona).

Typologie bezdomovství ETHOS organizace FEANTSA (Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci), vyhovující podmínkám České republiky a zároveň vycházející z kritérií stanovených Evropskou unií, rozděluje bezdomovectví do těchto kategorií³:

- a) bez střechy,
- b) bez bytu (zde patří mj. azylové bydlení),
- c) nejisté bydlení,
- d) nevyhovující bydlení.

² § 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

³ Hradecký, I. a kol. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje o. s., 2007, s. 32-33.

Podle Slovníku sociální práce jsou bezdomovci „lidé žijící bez stálého bydlení a obvykle i bez stálého zaměstnání, odříznuti od zdrojů, které jsou běžně dostupné jiným občanům. Oproti jiným občanům jsou bezdomovci několikanásobně znevýhodněni: obtížně hledají zaměstnání a zaměstnavatelé mohou zneužívat jejich situace (neuzavírají s nimi pracovní smlouvy, dávají jim minimální plat) atd.“⁴

„Obecně řečeno, bezdomovectví je více než nedostatkem přístřeší a více než chudobou. Je součástí širšího procesu marginalizace, založeného na neschopnosti bezdomovců participovat na způsobu života, který je standardní pro většinu populace.“⁵

Abychom získali lepší přehled o tom, o jaké části populace asi mluvíme, chtěla bych zmínit sčítání osob bez přístřeší, které proběhlo ve městech Středočeského, Jihomoravského a Moravskoslezského kraje a v Praze v roce 2009. Bylo zmapováno 7 473 osob bez domova (což je asi 0,24 % z celkového počtu obyvatel ČR). Bylo zjištěno, že většina z osob bez přístřeší je mladší šedesáti let, tedy v produktivním věku.⁶

1.2 Příčiny bezdomovectví

Život každého člověka v industrializované společnosti je stále komplikovanější. Neustálé technické, ekonomické a sociální změny vyvolávají ve většině z nás nejistotu, strach a úzkost. Stále se musíme něčemu přizpůsobovat, orientovat se v rychle se měnících společenských procesech i sociální struktuře společnosti. Někteří z nás jsou silní a schopni se vyrovnat s mnoha životními problémy, jiní podléhají snadno i v nepříliš zátěžových stresových situacích.⁷

⁴ Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 34.

⁵ Mareš, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: SLON, 1999, s. 58.

⁶ Mikeszová, M. a kol. *Mapování skupin obyvatel akutně ohrožených sociálním vyloučením ve vybraných čtyřech krajích (v Praze, Středočeském kraji, Jihomoravském kraji a Moravskoslezském kraji) v souvislosti s nedostupností bydlení*. Praha: SEB, 20. 1. 2010, s. 27.

⁷ Hradecký, I., Hradecká, V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, s. 31.

Prizpůsobivost na nové společenské prostředí není tedy u každého z nás stejná. Klesá s věkem, s nedostatečným vzděláním, s fyzickým a hlavně psychickým postižením nebo chorobou. Slabší jedinci se pak často dostávají do některé z následujících nouzí⁸:

- a) hmotné (nedostatečné uspokojené životní potřeby),
- b) sociální (dlouhodobá hmotná nouze často spojená s osamělostí),
- c) morální (nedůstojné uspokojování životních potřeb),
- d) společenského vyloučení (životní krize, z níž je nesnadné bez účinné vnější pomoci navrátit se k obvyklému životnímu stylu; často je doprovázeno úplnou rezignací).

Tento výčet bych z vlastní profesní praxe doplnila o nouzi psychickou. Lidé bez domova se často nacházejí na kraji svých psychických sil a možností. Příčinou může být jak vliv a tlak okolí, tak i jejich osobnost a aktuální zdravotní stav. V průběhu poskytování pomoci je potřeba brát na tyto aspekty ohled a dále s nimi pracovat.

Faktory objektivní a subjektivní

Činitelé, kteří vyvolávají bezdomovectví, Hradečtí rozdělují na objektivní a subjektivní⁹:

- 1. objektivní** – jsou ovlivněny zejména sociální politikou státu a sociálním zákonodárstvím. Tyto faktory působí na boj s nezaměstnaností a sociálním vyloučením, na respektování zásady rovných příležitostí, na začleňování osob na trh práce, na usnadňování mobility pracujících a jejich přizpůsobení se na změny na trhu práce, na posilování vzdělanosti, na sociální ochranu atd.
- 2. subjektivní** – jsou ovlivněny jednotlivci, rodinami, společenskými skupinami, jejich schopnostmi, rysy, temperamentem, charakterem, věkem apod. Lze je seřadit do těchto kategorií:
 - a) **faktor materiální** (ztráta bydlení, nejisté bydlení, ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, neschopnost hospodařit s penězi, ztráta živitele rodiny, majetku apod.),

⁸ Hradecký, I., Hradecká, V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, s. 32.

⁹ Hradecký, I., Hradecká, V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, s. 33.

Příčiny ztráty domova/bydlení zkoumal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, který se ve svém průzkumu dotazoval samotných bezdomovců a zjistil, že téměř ¼ z nich (24,6 %) spatřuje jako příčinu svého bezdomovectví ztrátu zaměstnání.¹⁰

- b) **faktory vztahové** (změny struktury rodiny, rodinné nebo manželské problémy, poškozené vztahy mezi partnery, mezi rodiči a dětmi, rozdělení nebo rozpad rodiny, rozchod partnerů, diskriminace ženy, násilí v rodině, sexuální zneužívání a znásilnění, osamělost),
- c) **faktory osobní** (mentální postižení, duševní či tělesná choroba, invalidita, alkoholismus a další závislosti, hráčství, nesamostatnost, osamělost, sociální nezralost),
- d) **faktory institucionální** (propuštění z vězení nebo například opuštění dětského domova).

Podle Vágnerové je bezdomovectví „výsledkem generalizovaného psychosociálního selhání spojeného se ztrátou většiny běžných rolí a úpadkem společenské prestiže.“¹¹

Zapletalová ve svém výzkumu zaměřeném na zjištění příčin bezdomovectví zjistila konkrétní události, které předcházely životu na ulici. Jednou z nich bylo ukončení stálého pracovního poměru. Dále pak se jednalo o nízký příjem ze sociálních dávek, případně důchodů; problémy s některou z návykových látek; ukončení výkonu trestu, případně propuštění z ústavu/léčebny; zdravotní problémy v důsledku úrazu, nemoci; rozchod s rodinou; nešťastná nehoda; dobrovolná nepřizpůsobivost běžnému stylu života. U některých bezdomovců došlo ke dvěma i více uvedeným událostem najednou.¹²

Výsledky tohoto výzkumu se shodují se zkušenostmi, které jsem měla příležitost získat v průběhu výkonu několika zaměstnání s lidmi společensky vyloučenými (kurátorka pro

¹⁰ Kolektiv autorů FEANTSA, S.A.D., Armáda spásy, Naděje. *Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovectví*. Praha: FEANTSA, S.A.D., Armáda spásy, Naděje, 2003, s. 19.

¹¹ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, s. 748.

¹² Zapletalová, K. *Příčiny bezdomovectví*. In: Sociální práce/Sociálna práca 1/2006, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006, s. 122.

dospělé, pracovnice dávek pomoci v hmotné nouzi, pracovnice prostředkování zaměstnání úřadu práce, sociální pracovnice azylového domu).

Nejčastěji zjišťovanou příčinou bezdomovectví podle autorů zprávy *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie* bývá ztráta zaměstnání. Člověk, který ztratí práci, často bez vlastního zavinění, začne pochybovat o svých schopnostech a ztrácí sebeúctu. Společně s nedostatkem financí a problémy s nalezením nového místa se situace komplikuje a často vede k negativním změnám v jeho osobnosti a následně i v životním stylu. Je navíc velmi málo pracovních míst, která by byla nabízena společně s ubytováním.¹³

Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR provedlo zajímavý výzkum a zjistilo určitý posun v názorech společnosti na bezdomovce. Zatímco v roce 1997 44% dotázaných vyslovilo názor, že hlavní příčinou nepříznivé životní situace bezdomovců je jejich neochota pracovat, v roce 2001 to uvádělo už jen 12% dotázaných.¹⁴

1.3 Azylové bydlení

Azylové bydlení je zařízení určené osobám bez přístřeší, které jsou motivovány a chtějí změnit svůj dosavadní způsob života, přičemž by jim azylové bydlení mělo umožnit integraci do společnosti.¹⁵

Podle Hradeckých¹⁶ a také z mé praxe, jen velmi malý počet lidí bez domova dává přednost životu v rozpadlých domech a na ulici, protože jsou nejisté a nebezpečné. Právě pro ně jsou zde zařízení sociálních služeb, mezi které patří také azylové domy.

¹³ Štechová, M. a kol. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, s. 35.

¹⁴ Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. *O názorech veřejnosti na situaci bezdomovců*, 2001. In: *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, s. 32.

¹⁵ Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 32.

¹⁶ Hradecký, I., Hradecká, V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, s. 37.

Azylový dům

Podle § 57 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, azylové domy poskytují služby sociální prevence, a to „na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“.¹⁷

Služba obsahuje tyto základní činnosti a zajišťují se v tomto rozsahu¹⁸:

1) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy:

- a) vytvoření podmínek pro samostatnou přípravu nebo pomoc s přípravou stravy,
- b) zajištění nebo poskytnutí stravy odpovídající věku, zásadám racionální výživy a potřebám dietního stravování,

2) poskytnutí ubytování:

- a) ubytování po dobu zpravidla nepřevyšující 1 rok,
- b) umožnění celkové hygieny těla,
- c) vytvoření podmínek pro zajištění úklidu, praní a žehlení osobního prádla, výměny ložního prádla,

3) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

- a) pomoc při vyřizování běžných záležitostí vyplývajících z individuálních plánů,
- b) pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporující sociální začleňování osob, včetně uplatňování zákonných nároků a pohledávek.

Azylové domy jsou tedy pobytové služby pro osoby, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Vedle poskytnutí ubytování je však vždy

¹⁷ § 57 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ § 22 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

nezbytné poskytnout také podporu, která povede k vyřešení nepříznivé sociální situace, a to především prostřednictvím sociální práce.¹⁹

1.4 Sociální vyloučení a integrace

Azylové bydlení je jednou z forem pomoci lidem bez domova. Z profesní znalosti prostředí azylových domů jsou uživatelé této sociální služby podporováni a motivováni k využívání běžných společenských zdrojů a k návratu do společnosti.

V azylovém domě, ve kterém v současné době pracuji, se tohoto snažíme dosáhnout prostřednictvím zejména těchto postupů²⁰:

- uživatelé jsou motivováni k hledání a udržení si vhodného zaměstnání, popřípadě k účasti na rekvalifikaci a k odstranění všech překážek, které brání v získání zaměstnání,
- uživatelé jsou motivováni k hledání jiného bydlení,
- uživatelé jsou v rámci individuálního plánování služby vedeni k co největší míře k samostatnosti,
- uživatelé jsou motivováni k péči o své zdraví, k léčbě závislostí,
- uživatelé jsou motivováni k obnovení či vytvoření vztahů s rodinou a s přáteli,
- uživatelům je nabízena pomoc při účelném hospodaření s finančními prostředky a při řešení jejich zadluženosti,
- uživatelé jsou podporováni k vedení domácnosti,
- uživatelé jsou motivováni k smysluplnému využití volného času (aktivizační činnosti, dobrovolnické činnosti).

¹⁹ MPSV ČR. *Otázky a odpovědi k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a k zákonu č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách* [online]. Vydání a místo vydání neuvedeno [cit. 11.10.2011]. Dostupný z http://www.mpsv.cz/files/clanky/2974/otazky_odpovedi_22-rev.pdf. Str. 8.

²⁰ Vnitřní směrnice střediska Bethel Karviná, Základní prohlášení organizace, 5.11.2010.

Cílem naší služby je tedy zejména pomoci člověku samostatně řešit nepříznivou životní situaci a stát se nezávislým na systému sociální pomoci nebo tuto závislost minimalizovat.

Uživatelé azylových domů však mohou využívat i možností nabízených jinými organizacemi a institucemi, které podporují sociální začleňování a minimalizaci sociálního vyloučení. Možnostem integrace uživatelů azylových domů na trh práce se budu věnovat v samostatné kapitole.

Sociální vyloučení

Podle § 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, se sociálním vyloučením rozumí „vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace“. Sociálním začleňováním se rozumí „proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný“.²¹

Sociální služby existují právě proto, aby pomáhaly lidem udržet si své místo ve společnosti, a aby je chránily před sociálním vyloučením. Měly by jim pomáhat v co největším možném rozsahu žít běžným způsobem života. Umožnit jim tedy pracovat, nakupovat, vzdělávat se, navštěvovat místa víry, účastnit se volnočasových aktivit, starat se sám o sebe a o svou domácnost stejně jako o všechno ostatní, co je lidmi vnímáno jako samozřejmé, a to až do chvíle, kdy nám v tom nějaký stav či událost začne bránit.²²

V posledních pár letech došlo také v rámci strategie Evropské unie v boji proti chudobě k několika významným posunům směrem ke skoncování s bezdomovectvím. Boj s bezdomovectvím se stal pro EU prioritou, neboť představuje významnou součást její strategie pro sociální ochranu a sociální začlenění. Prostřednictvím této sociální

²¹ § 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

²² MPSV ČR. *Bílá kniha v sociálních službách – Konzultační dokument*, únor 2003 [online]. Vydání a místo vydání neuvedeno [cit. 20.3.2011]. Dostupný z http://www.mpsv.cz/files/clanky/736/bila_kniha.pdf. S. 10.

strategie Evropská unie koordinuje a podněcuje opatření k rozvíjení politik pro boj s chudobou a sociálním vyloučením na vnitrostátní úrovni.²³

Bezdomovectví patří k extrémnímu projevu sociálního vyloučení. Ztráta bytu či ubytování může být dlouhodobým vyloučením a může být nevratné, zejména pokud se nedostaví včasná účinná a osobní pomoc. Osobám, které ztratili bydlení a ocitly se na okraji společnosti, je potřeba pomoci a podpořit je při jejich opětovné integraci.²⁴

Integrace

Integrace je „snaha o začlenění sociálně nebo zdravotně znevýhodněných lidí do společnosti, včetně pracovního začlenění. Je to široce uznávaný ideál novodobé sociální práce – opak sociálního vylučování, s nímž se hendikepovaní setkávali a dosud často setkávají“.²⁵

Základním principem sociálního začlenění je posilování osobních kompetencí, schopností a dovedností člověka tak, aby mohl využívat běžné společenské zdroje, tedy přístup ke vzdělání, zaměstnání, kulturnímu a společenskému životu.²⁶

Co se týče lidí bez domova, jistá část z nich usiluje o integraci do společnosti, větší část však tvoří podskupinu tzv. dobrovolných bezdomovců, kteří se jiné formy života již zřekli – jejich ambice se nedají měřit s cíli lidí žijících ve většinové společnosti.²⁷

Lidé přicházející do azylových domů, tak jak je znám z profesních zkušeností, však přicházejí s cílem změnit svou nepříznivou sociální situaci. Proto jsem v této kapitole popsala bezdomovectví a jeho aspekty, abych se dále mohla zabývat problematikou zaměstnanosti a dále pak prací s nezaměstnanými lidmi bez domova.

²³ European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL. European Consensus Conference on Homelessness, Tisková zpráva: *Koordinace boje proti bezdomovectví v Evropě: průlomová evropská konsenzuální konference o bezdomovectví* v Bruselu ve dnech 9. a 10. prosince 2010 [online]. [cit. 8.2.2011]. Dostupný z http://azylovedomy.cz/soubory/117_Consensus%20on%20Homelessness_CS.doc.

²⁴ Hradecký, I., Hradecká V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, s. 25.

²⁵ Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 86.

²⁶ MPSV ČR. *Otázky a odpovědi k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a k zákonu č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách* [online]. Vydání a místo vydání neuvedeno [cit. 11.10.2011]. Dostupný z http://www.mpsv.cz/files/clanky/2974/otazky_odpovedi_22-rev.pdf.

²⁷ Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 35.

2. PROBLEMATIKA ZAMĚSTNANOSTI

Pro lepší pochopení problematiky zaměstnanosti v souvislosti se začleněním uživatelů azylových domů na trh práce se budu v této kapitole zabývat zejména významem práce pro člověka, nezaměstnaností, výskytem a příčinami nezaměstnanosti, důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti a strategií boje s dlouhodobou nezaměstnaností.

Průzkumem bylo zjišťováno, co by bezdomovcům pomohlo zlepšit jejich situaci. Nejčastější odpovědí samotných lidí bez domova bylo, že práce (29 %), následovalo bydlení (25 %). Toto šetření provedlo hlavní město Praha pro rok 2008 a následující období pro Akční plán problematiky bezdomovectví.²⁸

Právo na zaměstnání je zaručeno Listinou základních práv a svobod, kdy v článku 26 je uvedeno, že „každý má právo získávat prostředky na své životní potřeby prací, občany, kteří toto právo nemohou bez své viny vykonávat, stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje.“²⁹

Zákon o zaměstnanosti formuluje právo občanů na zaměstnání v § 10 takto: „Právem na zaměstnání je právo fyzické osoby, která chce a může pracovat a o práci se uchází, na zaměstnání v pracovněprávním vztahu..., na zprostředkování zaměstnání a na poskytnutí dalších služeb za podmínek stanovených tímto zákonem.“³⁰

Legislativní rámec České republiky upravuje právo a přístup k zaměstnání. V praxi se však často setkávám s tím, že lidé bez domova mají v důsledku způsobu života a vyloučenosti ztížené příležitosti a možnosti při vstupu na trh práce. Často jim chybí rodinné zázemí, mají nevyhovující bydlení, jsou ve špatné finanční situaci, mají zdravotní potíže, mají nedokončené vzdělání, chybějí jim doklady, nemají čistý rejstřík trestů a vzhledem k časté nelegální práci nejsou schopni doložit zápočtové listy o zaměstnání, atd. Jednou z priorit každého azylového domu tedy je, jak vyplývá z mých profesních zkušeností, dokázat účinně pracovat s nezaměstnanými uživateli služby a být jim nápomocni při začlenění na trh práce.

²⁸ Magistrát Hlavního města Prahy. *Akční plán řešení problematiky bezdomovectví pro rok 2008 a následující období*. Praha, 2008, s. 35.

²⁹ Článek 26 Listiny základních práv a svobod, přijaté usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ § 10 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Trh práce

Trh práce je místem, kde se setkává poptávka s nabídkou. Lidé na něm nabízejí pracovní sílu, své zkušenosti a znalosti. Na druhé straně firmy, organizace a podnikatelé poptávají a kupují pracovní sílu, zkušenosti a znalost potřebnou k realizaci své činnosti. Fungují zde tržní principy a firmy se vždy snaží vybrat toho nejlepšího uchazeče o zaměstnání, který je k dispozici za stanovených platových a dalších podmínek.³¹

V ekonomicky nejvyspělejších zemích narůstají počty těch, kdo jsou víceméně trvale vyloučeni z trhu práce a klesají pod práh chudoby. Jejich počty se zvyšují bez ohledu na fázi, v níž se právě ocitá ekonomický cyklus.³²

2.1 Význam práce pro člověka

Zaměstnání má pro většinu z nás značnou hodnotu. Profesní role je důležitou součástí identity člověka a s ohledem na ni nás posuzují i ostatní lidé. Ale motivy k práci mohou být různé a mohou mít různý význam³³:

- **Peníze.** Cílem je spotřeba, uspokojení řady potřeb prostřednictvím hodnot a prožitků, které lze za peníze pořídit. Opakem je chudoba, omezení možností, především v oblasti spotřeby. (V některých případech mohou být peníze samy cílem.)
- **Aktivita.** Pracovní činnost může uspokojovat potřebu smysluplné aktivity. Opakem je nuda a nedostatek životní náplně.
- **Seberealizace.** Hlavní cílem je úspěch, získání žádoucí sociální pozice, potřeba ukázat, že člověk něco umí, že je užitečný apod. Práce může být smyslem života. Opakem je pocit zbytečnosti, neúspěchu, vyřazení ze skupiny zaměstnaných.

³¹ Plesník, V. a kol. *Problém dlouhodobé nezaměstnanosti – praxe a východiska*, Krnov: Reintegra, 2006, s. 10.

³² Keller, J. *Na pokraji trhu práce- ke sporům o příčinách chudoby*. In Sociální práce/Sociálna práca 1/2010, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2010, s. 58.

³³ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, s. 732.

- **Sociální kontakt.** V zaměstnání má člověk možnost navázat celou řadu kontaktů, stýká se s různými lidmi. Opakem je osamělost a sociální izolace.
- **Samostatnost a nezávislost.** Ekonomická soběstačnost a nezávislost na společnosti či rodině je potvrzením dospělosti. Opakem je závislost a nesoběstačnost, která má generalizovaný negativní význam.

Také uživatelé azylových domů potřebují motivaci k práci a vnímat význam práce. Tento aspekt je velice důležitý pro sociální práci s nezaměstnanými lidmi bez domova. O motivaci nezaměstnaných osob budu dále hovořit ve třetí kapitole této diplomové práce.

2.2 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je „stav, ve kterém člověk schopný práce a ochotný pracovat nemá placené zaměstnání. Obvykle používaným kritériem ochoty pracovat jsou kontakty s úřadem práce, resp. s potenciálními zaměstnavateli.“³⁴

Míra registrované nezaměstnanosti v České republice k 31. 10. 2011 činila 7,9 %.³⁵ Přičemž za vážný společenský problém se považuje nezaměstnanost přesahující 6 - 10%.³⁶ Občanské sdružení Naděje provedlo srovnání podílu nezaměstnaných na ekonomicky aktivní osoby v ČR (2001). Zatímco u celé populace byl podíl nezaměstnaných na ekonomicky aktivních 9,4 %, u klientů občanského sdružení – tedy osob bez domova, to bylo 72,2 % (tj. osminásobek).³⁷

Ztráta zaměstnání představuje pro většinu z nás významnou životní změnu, většinou je vnímána negativně a její přijetí je složité. Také vyrovnání se s důsledky nezaměstnanosti je velice náročné. Výzkumy v oblasti nezaměstnanosti prokázaly, že ztráta práce postihuje ve svých důsledcích celou psychiku člověka, jeho intelektuální a citovou oblast i oblast vůle. Vlastní prožívání a důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti jsou individuálně podmíněné – to znamená, že záleží na obranných reakcích člověka, na

³⁴ Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 125-126.

³⁵ MPSV ČR. *Informace o nezaměstnanosti v České republice k 31. 10.2011*. [online]. Dne 8. 11. 2011. [cit. 11.11.2011]. Dostupný z <http://portal.mpsv.cz/sz/stat>. Citováno 11. 11. 2011.

³⁶ Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 125-126.

³⁷ Prudký L., Šmídová, M. *Kudy ke dnu*. Praha: Socioklub, 2010, s. 74.

jeho vnitřní odolnosti a sociálním zázemím, na kvalitě fungování jednotlivých složek psychického života.³⁸

Ztráta zaměstnání s sebou nese zoufalství, pocity selhání a pocity bezmoci, které vedou k beznaději a rezignaci. Marná snaha najít si zaměstnání vyvolává v člověku silící pocit, že je bezcenný, že už nic nemá smysl.³⁹

Výskyt a příčiny nezaměstnanosti

Nezaměstnanost neohrožuje všechny stejnou měrou. Riziko vzniku nezaměstnanosti ovlivňuje zejména vzdělání, věk, pohlaví, zdravotní stav a příslušnost k určité sociální skupině⁴⁰:

- **Vzdělání** – nezaměstnaností jsou více ohroženi lidé s nedostatečnou kvalifikací a nízkou úrovní vzdělání. Lidé s nižší úrovní vzdělání, ve srovnání s kvalifikovanými pracovníky, rovněž hůře zvládají zátěž dlouhodobé nezaměstnanosti.
- **Věk** – rizikovou skupinou jsou lidé mladší 25 let, jimž chybí praxe (nezaměstnanost může mít pro tuto skupinu víc negativních důsledků než pro jiné věkové kategorie), a lidé starší 50 let, kteří jsou považováni za méně perspektivní pracovníky (prožívají ztrátu zaměstnání více jako stresovou situaci, obtížnější pro ně může být i zvládání této zátěže, což je způsobeno různými negativními faktory souvisejícími se stárnutím).
- **Pohlaví** – riziko ztráty zaměstnání je vyšší u žen než u mužů. Ženy bývají rychleji propouštěny, zejména pokud mají nedostatečnou profesní kvalifikaci, a je pro ně obtížnější najít nové místo. Mladé ženy jsou sociálně handicapovány výhledem těhotenství a péčí o děti.
- **Sociální kategorie** – riziko nezaměstnanosti je vyšší u lidí z nejnižší sociální vrstvy, u příslušníků různých minorit (u nás především Romů), přistěhovalců a

³⁸ Plesník, V. a kol. *Problém dlouhodobé nezaměstnanosti – praxe a východiska*, Krnov: Reintegra, 2006, s. 11.

³⁹ Vodáčková, D. a kol. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002, s. 492.

⁴⁰ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, s. 732-734.

lidí se změnou pracovní schopností v důsledku jejich nemoci či zdravotního postižení.

- **Osobnostní nebo sociální patologie** – jedná se o jedince neschopné přijatelné sociální adaptace, se sklonem ke zneužívání alkoholu a drog, k asociálnímu chování a k identifikaci s kriminální subkulturou. U těchto osob se nejen zvyšuje riziko vzniku této situace, ale také neschopnost ji zvládnout.

Matoušek spatřuje subjektivní příčiny dlouhodobé nezaměstnanosti navíc v malé kompetenci nezaměstnaných, malé sebedůvěře, malé motivovanosti, postupné ztrátě zájmu o práci a v preferenci sociálních dávek.⁴¹

Dlouhodobá nezaměstnanost

Dlouhodobá nezaměstnanost je definována Mezinárodní organizací práce (ILO), jako nezaměstnanost delší než 12 měsíců.⁴² Dlouhodobá nezaměstnanost a související ztráta příjmů se výrazně podílí na vzniku chudoby a sociálním vyloučení. Má důsledky nejen ekonomické, ale i sociální. **Sociální důsledky** jsou spojené s dopady faktu nezaměstnanosti na konkrétní sociální situaci, chování a postoje nezaměstnaných osob, na jejich rodiny a širší sociální okolí a na společenský život vůbec.⁴³

Důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti⁴⁴:

- **Snížení životní úrovně** – ztráta zaměstnání přináší méně financí. Nezaměstnaný si nedokáže udržet předchozí úroveň spotřeby, na kterou je zvyklý.
- **Změna vnímání času** – ztráta zaměstnání vede k rozbití struktury dne a nezaměstnaný si musí vytvořit strukturu náhradní. V nezaměstnanosti čas přestává hrát důležitou roli, postrádá smysl a je vyplňován pocitem nudy.

⁴¹ Matoušek, O., Kodymová, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 310.

⁴² ILO: *Long term unemployment* [online]. Vydání a místo vydání neuvedeno [cit. 11.11.2011]. Dostupný z <http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/kilm/download/kilm10.pdf>.

⁴³ Mareš, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: SLON, 2002. s. 75.

⁴⁴ Plesník, V. a kol. *Problém dlouhodobé nezaměstnanosti – praxe a východiska*, Krnov: Reintegra, 2006, s. 11-14.

- **Sociální izolace** – sociální izolace je chápána jako izolace od majoritní zaměstnané populace. Většina dlouhodobě nezaměstnaných se stydí za to, že se jim nepodařilo najít zaměstnání. Mají tendenci se vyhýbat ostatním.
- **Ztráta statusu** – člověk ztrácí status zaměstnaného. Je nucen akceptovat společensky méněcenný status nezaměstnaného, který je spojený s nepříjemnými povinnostmi, ale i se společenskými předsudky.
- **Zátěž rodinných vztahů** – snižuje se životní úroveň rodiny a její sociální status – postavení ve společnosti. Rodina je nucena přijmout hospodárná opatření.
- **Zhoršení zdravotního stavu** – nezaměstnanost bývá pro člověka stresující událostí a může vést k různým fyziologickým změnám, které vyvolávají psychosomatické poruchy.
- **Ztráta zájmu o život společnosti** – dlouhodobě nezaměstnaní se nemohou ztotožnit s pohledem společnosti na sebe samé jako na méněcenné a objevují se u nich negativistické tendence vůči společnosti. Ztrácí zájem o život a hodnoty společnosti, která jej „neuznává“ jako hodnotného člověka. Nezaměstnaný člověk ztrácí zájem podílet se na cílech společnosti.

Dlouhodobě nezaměstnaní lidé se prakticky nevracejí do práce, jen se jim prodlužuje délka nezaměstnanosti. Je zřejmé jak ekonomická závislost těchto lidí na sociálním státu, tak jejich přizpůsobení se na tento zdroj příjmů.⁴⁵

2.3 Strategie boje s dlouhodobou nezaměstnaností

Po určité době (zpravidla 6-12 měsíců) přestává nezaměstnaný aktivně hledat zaměstnání. Adaptuje se na situaci nezaměstnanosti a volí některou životní strategii, která mu umožňuje udržet si psychickou rovnováhu a odolat negativním důsledkům

⁴⁵ Plesník, V. a kol. *Problém dlouhodobé nezaměstnanosti – praxe a východiska*, Krnov: Reintegra, 2006, s. 17.

dlouhodobé nezaměstnanosti. Od dlouhodobě nezaměstnaných osob se nedá do budoucna očekávat, že své chování a postupy změní.⁴⁶

Hlavními strategiemi boje s nezaměstnaností v západních zemích jsou: kvalifikační a rekvalifikační programy, poskytování zvláštních služeb (informačních, poradenských, analytických) osobám hledajícím práci a podnikům hledajícím zaměstnance, vyrovnávání šancí v přístupu k zaměstnání, podpora tvorby pracovních příležitostí u soukromých zaměstnavatelů (např. formou daňových úlev), zařizování míst placených ze státního rozpočtu.⁴⁷

Podle autorů publikace *Problém dlouhodobé nezaměstnanosti – praxe a východiska*, je východiskem z dlouhodobé nezaměstnanosti v České republice zapojení těchto nezaměstnaných do speciálních programů, které jim poskytnou dostatečnou motivaci a podporu ke změně jejich chování a k opětovnému nalezení zaměstnání.⁴⁸

Snaha o regulaci a zmírnění negativních důsledků dlouhodobé nezaměstnanosti na člověka a společnost lze dosáhnout prostřednictvím rozvoje efektivních osobních strategií pro překonání období nezaměstnanosti a znovu uplatnění na trhu práce. Jedná se zejména o tyto prvky⁴⁹:

- **Rozvoj profesní sebereflexe** – diagnostika potencionálně využitelných schopností, vědomostí, dovedností a osobnostních vlastností a určení směru dalšího profesního rozvoje. Důležité je získání nového, reálného pohledu na sebe sama a na možnosti uplatnění na trhu práce.
- **Osvojení sociálních dovedností** – dovednost hledat novou práci a nabídnout se na trhu práce.
- **Osvojení práce na počítači** – dovednost vyhledávat informace na internetu, inzerovat, využívat elektronickou poštu či si osvojit základy obsluhy počítače.

⁴⁶ Plesník, V. a kol. *Problém dlouhodobé nezaměstnanosti – praxe a východiska*, Krnov: Reintegra, 2006, s. 17.

⁴⁷ Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 125-126.

⁴⁸ Plesník, V. a kol. *Problém dlouhodobé nezaměstnanosti – praxe a východiska*, Krnov: Reintegra, 2006, s. 18.

⁴⁹ Buchtová, B. a kol. *Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada, 2001, s. 120-121.

- **Orientace na celoživotní pracovní kariéru** – prolomení závislosti na státních institucích. Podpora přijetí nutnosti průběžného zvyšování, případně změny kvalifikace.
- **Zvýšení informovanosti** – získání informací zejména o nezaměstnanosti.
- **Poskytnutí podpůrného prostředí** – osobní strategie zaměřené na zachování psychické rovnováhy v době nezaměstnanosti. Podle Buchtové se jedná zejména o tyto strategie:
 - plánování pravidelných denních aktivit – vzdělávací, zájmové, sportovní, společenské nebo rodinné aktivity.
 - péče o zdraví a fyzickou kondici – různé formy cvičení a relaxace.
 - promyšlení úsporné životní strategie – zamýšlení nad životními hodnotami, konzumním způsobem života a jeho alternativami.
 - snaha najít si na alespoň přechodnou dobu práci – nezůstat v nečinnosti.
 - sledování dění kolem sebe – udržování sociálních kontaktů a kontaktu s trhem práce.

Jan Keller v rozhovoru pro časopis Sociální práce hovoří o tom, že jedním z ohnisek chudoby jsou dlouhodobě nezaměstnaní lidé. Podle něj, pokud bude finanční krize trvat delší dobu, což je pravděpodobné, jejich počty se dále výrazně zvýší.⁵⁰

Dlouhodobá nezaměstnanost je závažný problém. Společnost jí nemůže jen přihlížet a nechat ji, aby se rozrůstala a upevňovala své pozice tam, kde se kumulují další problémy – zejména pak v okruhu sociálně vyloučených osob.

⁵⁰ Keller, J. *Sociální práce je symbol kulturnosti a civilizovanosti*. In Sociální práce/Sociálna práca 1/2010, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2010, s. 4.

3. ZPŮSOBY INTEGRACE UŽIVATELŮ AZYLOVÝCH DOMŮ NA TRH PRÁCE

Při ztrátě bydlení a zaměstnání, ke kterým dochází z různých příčin, se takto postižený člověk dostává do situace, ze které si ne vždy umí či může účinně pomoci sám. V této kapitole chci z dostupných materiálů zmapovat možné způsoby integrace uživatelů azylových domů na trh práce. Tedy možnosti a nástroje, které mají úřady práce a další organizace v České republice. Úloze azylových domů se budu podrobněji věnovat ještě v další kapitole. V této části se také věnuji vymezení základní pomoci lidem bez domova a motivaci uživatelů azylových domů, které by měly předcházet cílené práci s nezaměstnanými lidmi bez domova. Také popisují principy sociální práce s nezaměstnanými.

3.1 Práce s uživateli azylových domů

Práci s lidmi bez domova, v přímé souvislosti se začleněním na trh práce, bezprostředně předchází poskytnutí základní pomoci. Z mé profesní zkušenosti bez této činnosti nelze s uživatelem sociální služby pracovat a poskytnout účinnou pomoc při začlenění na trh práce. Tímto však práce s nezaměstnaným člověkem bez domova nekončí.

Na základní pomoc, která je jen začátkem, musí navázat další programy. Důraz musí být položen na přiměřenou práci. Jedním z cílů každého takového programu je, aby člověk bez domova měl zdroj příjmů k získání a udržení přiměřeného bydlení.⁵¹

Základní pomoc

Lidé, kteří ztratili domov, potřebují základní zázemí, aby se mohli pokusit svou situaci řešit. Kvalitní zabezpečení základních životních potřeb je podmínkou jejich úspěšné reintegrace.⁵²

Člověk bez domova má své fyziologické potřeby jako každý jiný. Potřebuje jíst, spát, potřebuje se ohřát, potřebuje ošacení a obuv, potřebuje osobní hygienu. Téměř každý

⁵¹ Hradecký, I., Hradecká V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, s. 70-71.

⁵² Matoušek, O., Kodymová, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 322.

člověk bez domova je nemocný a potřebuje vyšetření, ošetření nebo léčbu. Toto vše, a k tomu nabídku azylového ubytování, musí umět nabídnout společnost dříve, než s člověkem bez domova začne mluvit o změně jeho životního stylu. Ze všeho nejdůležitější je dobré slovo, nabídka spoluúčasti na problému a jeho vyřešení, osobní vztah.⁵³

S posledním bodem mohu jen souhlasit. Z mého pohledu a praxe je dobré slovo, nabídka spoluúčasti a osobní vztah jedním z nejdůležitějších a mám za to, že se formuje již při prvních kontaktech. Zejména vztah důvěry je jedním z velice důležitých nástrojů, jak dosáhnout pozitivní změny. Poskytnutí opory člověku na okraji společnosti je pro něj často tím nejcennějším, tím, co mnohdy dávno ztratil.

Azylové domy pomáhají uživatelům nejen v naplňování jejich základních životních potřeb, ale jsou také průvodcem při řešení jejich nepříznivé sociální situace. Pochvala či povzbuzení, stejně jako osobní vztah, dodávají lidem bez domova pocit větší hodnoty. Nabídka spoluúčasti zase může znamenat pocit zájmu druhé osoby.

Služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost

Tento typ služeb nabízí výcvik v potřebných dovednostech (zejména v dovednostech sociálních) a služby podporující zaměstnanost (např. sociální firmy), kterým se budu věnovat v následujících kapitolách. Reintegraci a soběstačnost podporují také služby azylového bydlení, neboť ten, kdo se stane uživatelem azylového bydlení, automaticky přejímá určitou míru spoluodpovědnosti a prostřednictvím plnění svých povinností se učí novým dovednostem důležitým pro reintegraci.⁵⁴

3.2 Sociální práce s nezaměstnanými

Cílem sociální práce s nezaměstnanými je snížení rizika jejich sociálního vyloučení, k němuž dochází v rovině ekonomické, sociální i psychologické. Sociální práce s nezaměstnanými by měla probíhat ve dvou rovinách⁵⁵:

⁵³ Hradecký, I., Hradecká V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, s. 70.

⁵⁴ Matoušek, O., Kodymová, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 324-325.

⁵⁵ Matoušek, O., Kodymová, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 309 -310.

- **zvládání bezprostředních důsledků nezaměstnanosti** – materiální, psychické a sociální deprivace zejména dlouhodobě nezaměstnaných, protože výrazně ovlivňuje psychické a fyzické zdraví a vztahy v rodině,
- **pomoc při návratu nezaměstnaných na trh práce.**

Postup sociálního pracovníka při práci s nezaměstnanými osobami by měl obsahovat následující kroky⁵⁶:

- vzbuzení motivace a zaměření uživatele na životní optimismus,
- volba dalšího uplatnění v pracovním životě,
- příprava na uplatnění se na trhu práce, výcvik komunikace, sebe-prosazování se, asertivita,
- příprava na pracovní životní cyklus,
- pomoc při hledání pracovní činnosti,
- příprava zvládnutí pracovních úloh,
- příprava na flexibilitu a další vzdělávání ve vybrané oblasti, související s pracovním zařazením uživatele.

Průzkum provedený Sdružením azylových domů v letech 2005 až 2007 ukázal, že 61,1 % uživatelů azylových domů pro muže žádalo tuto sociální službu o pomoc při vyhledávání zaměstnání, což byla čtvrtá nejčastější žádost (o poskytnutí ubytování v zařízení žádalo 96,0 % uživatelů, o stravu 73,6 % uživatelů a o hygienu 66,0 % uživatelů). Azylové domy pro ženy žádalo o pomoc při vyhledávání zaměstnání 76,9 % uživatelů, což byla pátá nejčastější žádost (o poskytnutí ubytování žádalo 100 % uživatelů, o pomoc v oblasti rodiny a partnerských vztahů žádalo taktéž 100 % uživatelů, o ekonomickou pomoc žádalo 96,2 % uživatelů a o pomoc při zajištění bydlení mimo zařízení projevilo zájem 96,2 % uživatelů). V Azylových domech pro ženy a matky s dětmi mělo o pomoc při vyhledávání zaměstnání zájem 50,0 %

⁵⁶ Hangoni, T. *Podiel sociálnej práce na prekonaní dôsledkov nezamestnanosti*. In Sociální práce/Sociální práca 1/2010, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2010, s. 78.

uživatelék, což byla čtvrtá nejčastější žádost (o poskytnutí ubytování žádalo 85,7 % uživatelék, o pomoc v oblasti rodiny a partnerských vztahů projevilo zájem 53,6 % uživatelék a pomoc při zajištění bydlení mimo zařízení využilo 53,6 % uživatelék). Z provedeného výzkumu vyplývá, že nadpoloviční většina všech uživatelů azylových domů (62,7 %) má zájem o začlenění se na trh práce a práce pro ně má velký význam a cenu.⁵⁷

Průzkum provedený Institutem pro kriminologii a sociální prevenci zjistil, že ačkoliv téměř všichni dotázaní bezdomovci byli v produktivním věku, pouze čtvrtina (24,8 %) měla stálý pracovní poměr. Většina sledovaných jedinců vykonávala nekvalifikované pracovní činnosti a pomocné práce (40,1 %) a téměř polovina (45,2 %) jich v poslední době nepracovala.⁵⁸

Sociální práce s touto skupinou sociálně vyloučených je velmi zdlouhavá, vyžaduje individuální přístup a musí respektovat individualitu a jedinečnost člověka. Náročnost sociální práce spočívá i v tom, že tito lidé postupně v průběhu své „bezdomovné kariéry“ ztrácejí schopnost pracovat, pracovní návyky se vytratily, nároky výrazně poklesly a postupně se dostávají do stavu, kdy se stávají nezaměstnatelnými. Postupně přijímají i znaky životního stylu nezaměstnaného (nízká spotřeba, rozpad režimu dne, pohodlnost, apatie, rezignace atd.).⁵⁹

Důležitá je tedy také motivace nezaměstnaných k začlenění se na trh práce. Bez motivace není možné ani prostřednictvím sociální práce přivodit žádoucí efekt pro osobní spokojenost v oblasti seberealizace v pracovních činnostech. A právě proto je u skupiny zvláště ohrožených ztrátou zaměstnání potřebné začít s motivováním. Povzbuzovat je v pozitivních vlastnostech, kterými disponují.⁶⁰

Motivaci bezdomovců zjišťoval projekt Iniciativy Společenství EQUAL s názvem „Od osmi do čtyř“, který vyhodnotil, že v průběhu celého období realizace tohoto projektu se

⁵⁷ Kolektiv autorů Sdružení azylových domů. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 50 - 51.

⁵⁸ Štechová, M. a kol. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, s. 26-27.

⁵⁹ Hangoni, T. *Podiel sociálnej práce na prekonaní dôsledkov nezamestnanosti*. In Sociální práce/Sociální práce 1/2010, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2010, s. 78-79.

⁶⁰ Hangoni, T. *Podiel sociálnej práce na prekonaní dôsledkov nezamestnanosti*. In Sociální práce/Sociální práce 1/2010, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2010, s. 78.

pracovníci setkávali s nedostatečnou motivací uživatelů. Mezi prvky motivace, které Iniciativa využívala v rámci realizace projektu, patřila možnost samostatného a nezávislého bydlení mimo azylový dům a možnost „pracovní rehabilitace“. Dotázaní uživatelé uvedli, proč se jim „pracovní rehabilitace“ jeví jako důležitá. Z průzkumu vyplynuly tyto odpovědi: využití volného času, najít uplatnění na trhu práce, změna stereotypu (prostředí, kolektivu), naučit se něčemu novému – zdokonalit se, špatné počasí venku, z donucení, díky kamarádovi, kvůli prospěchu, setrvání v azylovém domě, mám to v individuálním plánu, kvůli tréninkovému bytu, polévka a čaj, reference od realizátora programu pro budoucího zaměstnavatele.⁶¹

Z vlastní pracovní činnosti v azylovém domě mám za to, že motivování a podpora při dalších aktivitách podporující sociální začleňování uživatelů azylových domů na trh práce může být prováděno prostřednictvím: sociálního poradenství (poskytování potřebných informací přispívajících k řešení nepříznivé sociální situace uživatele), skupinových setkání pro nezaměstnané, komunitních setkání, aktivizačních činností (volnočasové a zájmové aktivity), duchovní podpory atd.

3.3 Možnosti úřadů práce ve zvyšování integrace na trh práce

Politika zaměstnanosti je soubor opatření, kterými jsou spoluutvářeny podmínky pro dynamickou rovnováhu na trhu práce a pro efektivní využití pracovních sil. Základním článkem, který realizuje politiku zaměstnanosti, jsou úřady práce, které jako orgány státní správy zajišťují služby zaměstnanosti a v podstatě plní tyto základní funkce⁶²:

- informační (spočívá zejména v informování o možnostech zaměstnání a o volných pracovních místech a volných pracovních silách),
- poradenskou (např. poskytování poradenství v otázkách právních, ekonomických, sociálních a psychologických),

⁶¹ Kolektiv autorů. *Metodologický set reintegračního programu pro osoby bez přístřeší, Bydlení s asistencí, práce s asistencí*. Český Těšín: Slezská diakonie, 2008, s. 64 - 66.

⁶² Krebs, V. a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2007, s. 303 – 304.

- zprostředkovatelskou (např. zajišťování zprostředkování práce uchazečům o zaměstnání, zabezpečování rekvalifikací a výplatu podpory v nezaměstnanosti),
- podnikatelskou (např. podpora drobného podnikání, tvorba nových pracovních míst).

Uživatelé azylových domů, pokud jsou uchazeči o zaměstnání registrovanými na úřadu práce, mají možnosti jako každý jiný uchazeč o zaměstnání. Podle zákona o zaměstnanosti je jim dokonce věnována tzv. „**zvýšená péče při zprostředkování zaměstnání**“. Věnována je zejména osobám, které jsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání nepřetržitě déle než 5 měsíců a které potřebují zvláštní pomoc; těmito osobami se rozumí zejména osoby, které se přechodně ocitly v mimořádně obtížných poměrech nebo které v nich žijí, osoby společensky nepřizpůsobené, osoby po ukončení výkonu trestu odnětí svobody a osoby ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.⁶³

Ke zvýšení možnosti uplatnění uchazeče o zaměstnání na trhu práce slouží **individuální akční plán**. Individuální akční plán je dokument, který vypracovává úřad práce za spolupráce uchazeče o zaměstnání. Obsahem tohoto dokumentu je zejména stanovení postupu a časového harmonogramu plnění jednotlivých opatření ke zvýšení možnosti uplatnění uchazeče o zaměstnání na trhu práce. Při určování obsahu individuálního akčního plánu se vychází z dosažené kvalifikace, zdravotního stavu, možností a schopností uchazeče o zaměstnání.⁶⁴

Úřady práce a Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR zabezpečují **aktivní politiku zaměstnanosti**, což je souhrn opatření směřujících k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti. Nástroje, jimiž je realizována aktivní politika zaměstnanosti, jsou: rekvalifikace, investiční pobídky, veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, překlenovací příspěvek, příspěvek na zapracování, příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program.⁶⁵

⁶³ § 33 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁴ § 33 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ § 104 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Uživatelům azylových domů při jejich integraci na trh práce, podle svých profesních zkušeností, nejlépe pomáhají zejména tyto nástroje aktivní politiky zaměstnanosti:

Rekvalifikace

Rekvalifikací se rozumí získání nové kvalifikace a zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování. Za rekvalifikaci se považuje i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění osoby, která dosud žádnou kvalifikaci nezískala. Při určování obsahu a rozsahu rekvalifikace se vychází z dosavadní kvalifikace, zdravotního stavu, schopností a zkušeností osoby, která má být rekvalifikována formou získání nových teoretických znalostí a praktických dovedností v rámci dalšího profesního vzdělávání.⁶⁶

Rekvalifikační služby by měly být založeny na vzájemně se doplňujícím posilováním sociálních dovedností a pracovních návyků se skutečnou rekvalifikací. Rekvalifikace znamená nabytí nových vědomostí a dovedností vztahujících se k nějakému konkrétnímu oboru.⁶⁷

Uživatelé azylových domů jsou z mé profesní praxe nejčastěji využívány právě rekvalifikace.

Veřejně prospěšné práce

Dalšími nástroji aktivní politiky zaměstnanosti, které jsou uživatelům azylových domů nabízeny, jsou veřejně prospěšné práce. Těmi se rozumí časově omezené pracovní příležitosti spočívající zejména v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí (osoby je mohou vykonávat i pro neziskové organizace, jejichž sociální služby využívají), které vytváří zaměstnavatel nejdéle na 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců, a to i opakovaně, k pracovnímu umístění uchazečů o zaměstnání. Pracovní příležitosti jsou vytvářeny na

⁶⁶ § 108 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁷ Matoušek, O., Kodymová, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 325.

základě dohody s úřadem práce, který na ně může zaměstnavateli poskytnout příspěvek.⁶⁸

Cílem je zejména poskytnutí odrazového můstku nekvalifikovaným lidem s nedostatečnou praxí nebo zabezpečit ty, kteří jsou téměř v důchodovém věku a mají nízkou kvalifikaci.⁶⁹

Společensky účelná pracovní místa

Společensky účelnými pracovními místy se rozumí pracovní místa, která zaměstnavatel zřizuje nebo vyhrazuje na základě dohody s úřadem práce a ten na ně může zaměstnavateli poskytnout příspěvek.⁷⁰

Společensky účelná pracovní místa přispívají k dlouhodobějšímu pracovnímu uplatnění uchazečů o zaměstnání s méně závažnými handicapy na trhu práce (např. uchazeči s nedostatkem praktických zkušeností, ženy vracející se na trh práce po mateřské a rodičovské dovolené, starší osoby, osoby s neuplatnitelnou kvalifikací na trhu práce apod.), kterým nelze v daném okamžiku zajistit pracovní uplatnění jiným způsobem. Vzhledem ke svému charakteru patří tento nástroj k nejúčinnějším nástrojům aktivní politiky zaměstnanosti a vede k přímému a zpravidla dlouhodobému uplatnění osob na trhu práce.⁷¹

Příspěvek na zapracování

Příspěvek na zapracování může úřad práce poskytnout zaměstnavateli na základě s ním uzavřené dohody, pokud zaměstnavatel přijímá do pracovního poměru uchazeče o zaměstnání, kterému úřad práce věnuje zvýšenou péči. Příspěvek se poskytuje na základě dohody mezi úřadem práce a zaměstnavatelem. Příspěvek lze poskytovat

⁶⁸ § 112 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁹ Matoušek, O., Kodymová, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 326.

⁷⁰ § 113 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁷¹ Evropský sociální fond v ČR. *Společensky účelná pracovní místa* [online]. Dne 3.1.2011 [cit. 17.11.2011]. Dostupný z <http://www.esfcr.cz/projekty/spolecensky-ucelna-pracovni-mista>.

maximálně po dobu 3 měsíců. Měsíční příspěvek na jednu fyzickou osobu, která zapracovává, může činit maximálně polovinu minimální mzdy.⁷²

Poradenství

V rámci opatření aktivní politiky zaměstnanosti je uchazečům o zaměstnání nabízeno poradenství, které provádějí nebo zabezpečují úřady práce za účelem zjišťování osobnostních a kvalifikačních předpokladů fyzických osob pro volbu povolání, pro zprostředkování vhodného zaměstnání, pro volbu přípravy k práci osob se zdravotním postižením a při výběru vhodných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti. Poradenství se děje prostřednictvím odborných zařízení, například pedagogicko-psychologických poraden a bilančně diagnostických pracovišť.⁷³

Poradenství se uskutečňuje formou⁷⁴:

- skupinového poradenství nebo individuálního poradenství,
- posuzování osobnostních předpokladů pracovní a bilanční diagnostikou,
- poradenských programů zaměřených na techniky vyhledávání zaměstnání a na další aktivity směřující k pracovnímu uplatnění fyzické osoby na trhu práce.

Pracovní diagnostikou se ověřují předpoklady fyzické osoby k pracovnímu uplatnění a k dalšímu vzdělávání. Bilanční diagnostika se zaměřuje na komplexní posouzení schopností a možností fyzické osoby v návaznosti na její budoucí pracovní uplatnění.⁷⁵

Cílené programy k řešení zaměstnanosti

Dále jsou součástí opatření aktivní politiky zaměstnanosti cílené programy k řešení zaměstnanosti, jimiž se rozumí soubor opatření zaměřených ke zvýšení možnosti osob

⁷² § 116 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁷³ § 105 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁴ § 22 vyhlášky č. 518/2004 Sb., kterou se provádí zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

⁷⁵ § 22 vyhlášky č. 518/2004 Sb., kterou se provádí zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

nebo jejich skupin uplatnit se na trhu práce.⁷⁶ Může se jednat např. o programy na podporu společenské a pracovní resocializace osob na okraji společnosti, přičemž účelem bývá podpora tvorby a udržení pracovních míst pro osoby sociálně nepřizpůsobivé či snaha o zvyšování teoretických a praktických dovedností jednotlivce se snahou pomoci jim k návratu do společnosti.⁷⁷

Příkladem takového programu je **projekt „Návrat +“** dosud realizovaný všemi úřady práce v Moravskoslezském kraji. V rámci projektu jsou všem účastníkům poskytovány komplexní služby od motivačních, poradenských, vzdělávacích a informačních aktivit, až ke zprostředkování pracovního uplatnění a podpoře pracovních míst. Zaměstnavatelé mohou být při zaměstnání účastníka projektu podpořeni úhradou mzdových nákladů. Hlavním cílem projektu „Návrat +“ je podpořit začlenění zpět na trh práce a zvýšit zaměstnatelnost u osob, které lze zařadit mezi osoby obtížně umístitelné, a kterým je nutné věnovat zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání a dále osob se základním vzděláním a osob opakovaně vedených v evidenci úřadu práce.⁷⁸

3.4 Možnosti dalších organizací a institucí

Začleňování osob sociálně vyloučených na trh práce, respektive do společnosti, se v České republice věnují různé organizace či instituce. V této kapitole se věnují několika vybraným programům či projektům a institutům, jež jsem zvolila tak, aby ukázaly možné druhy či podoby způsobů integrace uživatelů azylových domů na trh práce. Budu se podrobněji zabývat veřejnou službou, dobrovolnickou službou, sociálním podnikem a vzdělávacími kurzy.

Veřejná služba

Jednou z výše zmíněných možností pomoci k začleňování na trh práce je institut veřejné služby. Do ní se mohou zapojit pouze lidé, kteří čerpají dávky ze systému pomoci v

⁷⁶ § 120 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁷ MPSV ČR. *Program na podporu společenské a pracovní resocializace osob na okraji společnosti*. [online]. Dne 5.5.2006 [cit. 17.11.2011]. Dostupný z http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/programy_zamest/regionalni/2006regionalni/02_resocializace.

⁷⁸ MPSV ČR. *Návrat +* [online]. Vydání a místo vydání neuvedeno [cit. 19.02.2011]. Dostupný z http://portal.mpsv.cz/sz/local/ot_info/esf/programove_obdobi_2007_-_2013/realizovane_projekty/navrat.

hmotné nouzi, má nejčastěji podobu pomoci obcím při zlepšování životního prostředí, udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství či pomoc v oblastech kulturního rozvoje a sociální péče. Organizují ji obce samotné nebo příspěvkové či jiné organizace, na které obce tuto aktivitu delegují.⁷⁹

Veřejná služba pomáhá rozvíjet pracovní schopnosti a dovednosti osob, které jsou dlouhodobě ve stavu hmotné nouze, a podporuje jejich sociální začleňování. Je určena pro osoby, které jsou dlouhodobě ve stavu hmotné nouze a mají objektivní či subjektivní problémy s nalezením zaměstnání.⁸⁰

Lidé dlouhodobě žijící v hmotné nouzi mohou pozitivně ovlivnit výši svého příspěvku na živobytí mimo jiné právě výkonem veřejné služby. Pokud vykonají veřejnou službu minimálně v rozsahu 20 hodin měsíčně, výše částky živobytí (existenčního minima), podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, se navýší.⁸¹

Příklad částky pro jednotlivce je uveden v následující tabulce⁸²:

Osoba	Bez výkonu veřejné služby a po 6 měsících pobírání příspěvku na živobytí – existenční minimum	Navýšení příspěvku (výkon veřejné služby – 20 h./m., příjem z výdělečné činnosti aj.) po 6 měsících pobírání příspěvku na živobytí	Navýšení za 30 a více hodin veřejné služby za měsíc
Jednotlivec	2 020 Kč	3 126 Kč	o 553 Kč

⁷⁹ MPSV ČR. *Výkon veřejné služby pomáhá lidem v hmotné nouzi*, Tisková zpráva [online]. Praha, dne 19. 3. 2010. [cit. 28.1.2011]. Dostupný z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/847519032010.pdf>.

⁸⁰ MPSV ČR – Odbor 21. *Veřejná služba*. [online]. Dne 17.12.2010. [cit. 11.11.2011]. Dostupný z <http://socialnipo radce.mpsv.cz/cs/114>.

⁸¹ §12 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

⁸² MPSV ČR – Odbor 21. *Veřejná služba*. [online]. Dne 17.12.2010. [cit. 11.11.2011]. Dostupný z <http://socialnipo radce.mpsv.cz/cs/114>.

Azylový dům, ve kterém pracuji, ve spolupráci s obcí vytvořil místa pro výkon veřejné služby svým uživatelům. Jedná se například o pomoc v kuchyni, stolárně, v prádelně, při stěhovacích pracích, drobných stavebních pracích či jiných zakázkách, které azylový dům získá.

Dobrovolnická služba

Dobrovolnická služba je dalším možným způsobem integrace uživatelů azylových domů na trh práce. Zákon dobrovolnickou službu definuje tak, že je to činnost, při níž dobrovolník poskytuje⁸³:

- a) pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase,
- b) pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví, při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí pro osoby uvedené v písmenu a), nebo
- c) pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací.

Dobrovolníkem je každý, kdo ze své dobré vůle, ve svém volném čase a bez nároku na finanční odměnu vykonává činnost ve prospěch jiných lidí. Důvodů, proč se lidé stávají dobrovolníky, je mnoho. Dobrovolná činnost jim může přinést pocit užitečnosti, nové zkušenosti, kontakty, nové dovednosti a mnoho dalšího.⁸⁴

⁸³ § 2 zákona č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁴ Adra. Jak se stát dobrovolníkem [online]. Vydání a místo vydání neuvedeno [cit. 20.2.201]. Dostupný z <http://www.adra.cz/projekty/projekty-v-cr/dobrovolnicka-centra/ceske-budejovice/jak-se-stat-dobrovolnikem>.

V Dobrovolnickém centru Slezské diakonie mohou uživatelé azylových domů pomáhat osobám sociálně slabým mimo oblast přímé péče, a to v dílčích pracích při rekonstrukci, drobnějších úpravách a opravách zařízení.

Azylový dům, ve kterém pracuji, umožňuje výkon dobrovolnické služby svým uživatelům, ale také bývalým uživatelům azylového domu, kteří se částečně začlenili do společnosti (např. bydlí v sociálních bytech) a potřebují nadále udržet pracovní návyky a kontakt se společenským prostředím. Jako dobrovolníci byli opakovaně pomáhat např. při záplavách, které v srpnu 2009 postihly Českou republiku.

Navíc je dobrovolnická služba další možností, jak si příjemce příspěvku na živobytí může tuto dávku navýšit, jak již bylo popsáno výše.⁸⁵

Sociální ekonomika, sociální podnik

Sociální podnik lze stručně definovat jako: „Tržně orientovaný podnik založený za účelem vytvoření kvalitních pracovních míst pro lidi znevýhodněné na trhu práce a nabízí jim i další podporu.“⁸⁶

Sociální ekonomika zahrnuje vlastní činnost sociálních podniků, podpůrné působení různých organizací i celkově aktivní přístup státu k řešení sociálních problémů ve společnosti. Všechny zainteresované složky společně poskytují služby znevýhodněným a usilují o sociální začlenění různých znevýhodněných skupin prostřednictvím jejich integrace na trhu práce. Sociální ekonomika nabízí cestu k uplatnění znevýhodněných skupin obyvatel, kteří jsou často ohroženi diskriminací na trhu práce (sociálně slabí, osoby se zdravotním postižením, etnické menšiny, rodiče s malými dětmi, starší věkové skupiny, bývalí vězni, lidé po léčení závislosti a další) v tržním prostředí, a tím také pomáhá jak snížit jejich závislost na podpoře státu, tak zvýšit úsporu veřejných finančních prostředků, protože zaměstnanci platí daně a nepobírají dávky v nezaměstnanosti. Snaží se o vyvážené spojení, kdy orientace na zisk je kombinována se sociálními cíli a integrací sociálně vyloučených na trh práce. Přestože je tento princip

⁸⁵ § 12 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁶ Autor neuveden. *Co je sociální ekonomika? Otázky a odpovědi aneb seznamte se s tématem* [online]. Vydání a místo vydání neuvedeno [cit. 2.2.201]. Dostupný z <http://www.socialniekonomika.cz/cs/odborne-informace/83-co-je-socialni-ekonomika-otazky-a-odpovdi-aneb-seznamte-se-s-tematem.html>.

v České republice ještě v začátcích, příklady úspěšného uplatnění principů sociálního podnikání už lze nalézt i u nás (jde například o projekty časopisu Nový Prostor prodávaného lidmi bez domova).⁸⁷

V sociálních podnicích nejde o pouhé zaměstnávání znevýhodněných lidí, ale také o to, že se s nimi aktivně pracuje a zvyšuje se jejich pracovní a společenský potenciál a zároveň sociální podnikání znamená posilování společnosti jako celku.⁸⁸

Vzdělávací kurzy

Uživatelé azylových domů nemusejí být vhodnými osobami pro zařazení do klasických výcvikových a vzdělávacích programů či rekvalifikačních kurzů, protože jim leckdy chybějí předpokládané základní pracovní návyky a dovednosti. Samo posilování sociálních dovedností jejich pozici ovšem také nemusí zlepšit, protože k uplatnění na trhu práce jim může chybět potřebné osvědčení o něm.⁸⁹

Z tohoto důvodu v České republice vznikla instituce sociálního vzdělávání - **Kofoedova škola**. Jejím posláním je pomáhat lidem, kteří nejsou zapojeni na pracovním trhu, aby sami aktivně pracovali na zlepšení své sociální situace, získali nové zkušenosti a dovednosti a posílili své sebevědomí. Nabízí jak vzdělávací kurzy, tak pracovní aktivity, dílny tvořivosti a sociální služby.⁹⁰

Možnosti dalšího vzdělávání osob, které potřebují zvláštní pomoc (například osoby, které se přechodně ocitly v mimořádně obtížných poměrech nebo které v nich žijí a osoby společensky nepřizpůsobené), dává také například **TyfloCentrum ČR, o.p.s.**, a to v rámci své služby sociální rehabilitace pro nezaměstnané osoby. Tato společnost nabízí nejen vzdělávací kurzy, ale také konzultace a pomoc při hledání zaměstnání;

⁸⁷ Autor neuveden. *Co je sociální ekonomika? Otázky a odpovědi aneb seznamte se s tématem* [online]. Vydání a místo vydání neuvedeno [cit. 2.2.2011]. Dostupný z <http://www.socialniekonomika.cz/cs/odborne-informace/83-co-je-socialni-ekonomika-otazky-a-odpovdi-aneb-seznamte-se-s-tematem.html>.

⁸⁸ Kurková, G. *Sociální podnikání jako nástroj na snížení rostoucí nezaměstnanosti* [online]. Dne 25. 3. 2010, Praha Nová ekonomika o.p.s. [cit. 1. 2. 2011]. Dostupný z <http://zpravodajstvi.ecn.cz/index.stm?x=2222830>.

⁸⁹ Matoušek, O., Kodymová, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 325.

⁹⁰ Kofoedova škola – pomoc k svépomoci [online]. Dne 7.2.2005. [cit. 27.2.2011]. Dostupný z <http://www.bruntal.net/2005020701-kofoedova-skola-pomoc-k-svepomoci>.

zpřístupnění internetu a pomoc při vyhledávání a získávání informací z internetu; doprovázení na úřad práce, k přijímacímu pohovoru; nácvik přijímacího pohovoru.⁹¹

Možnosti, které jsou uživatelům azylových domů v souvislosti s jejich integrací na trh práce dostupné, nabízejí nejen vzdělávací instituce, úřady práce a další organizace a instituce například v rámci svých projektů či programů. Svou úlohu při začleňování na trh práce hrají také azylové domy, které se pro uživatele stávají jejich průvodcem života v určitém nelehkém životním období. V následující kapitole se tedy budu zvlášť věnovat roli azylových domů při integraci uživatelů na trh práce.

⁹¹ TyfloCentrum ČR, o.p.s. *Sociální rehabilitace* [online]. Vydání a místo neuvedeno.[cit. 27.9.2011]. Dostupný z <http://www.tyflocentrum.com>.

4. ROLE AZYLOVÉHO DOMU PŘI INTEGRACI UŽIVATELŮ AZYLOVÝCH DOMŮ NA TRH PRÁCE

Pro osoby, které mají rodinné zázemí a mají kde bydlet, je většinou ztráta zaměstnání velice zátěžovou situací, jak již bylo řečeno. Hovoříme-li o uživatelích azylových domů s častou absencí podpory rodiny, uvědomíme si, že jejich situace je objektivně daleko složitější a náročnější, proto potřebují odbornou pomoc, kterou jim může poskytnout také azylový dům.

Struktura této kapitoly vychází z publikace *Hodnocení kvality služeb poskytovaných v komplexu služeb azylové domy*.⁹² Autoři se zabývají posouzením kvality poskytovaných služeb také ve vztahu k práci, vzdělání, zájmům a cílům uživatelů azylových domů.

4.1 Vytváření pracovních aktivit pro nezaměstnané uživatele

V době nezaměstnanosti nabývá na významu smysluplná osobní aktivita ve volném čase. Zatímco v pracovním životě slouží volný čas především k zotavení a k nabrání sil pro další pracovní den, v době ztráty práce se mění rozsah i smysl osobní aktivity ve volném čase.⁹³

Mnozí uživatelé si neví rady s volným časem, nemají základní pracovní návyky, anebo vyhledávají příležitostné pomocné práce, které bývají pro ně nevýhodné a vlastně jimi porušují zákon o zaměstnanosti. Proto by měly azylové domy těmto nezaměstnaným uživatelům zajišťovat možnost pracovních aktivit, které navíc mohou v rámci možnosti uživatele zvýhodňovat a tím motivovat.⁹⁴

Nezaměstnaný člověk ztrácí po určité době mnoho dosavadních schopností a dovedností, protože je nevyužívá. Jde nejen o úbytek profesních dovedností či odborné kvalifikace, ale o celkové odvykání si od běžných zaměstnaneckých aktivit. Lépe jsou

⁹² Tomešová, I., Kopřiva, K. *Hodnocení kvality služeb poskytovaných v komplexu služeb azylové domy*. Praha: Národní vzdělávací fond, o.p.s., Programy sociální ochrany, 2001, s. 41-43.

⁹³ Buchtová, B. a kol. *Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada, 2001, s. 102.

⁹⁴ Tomešová, I., Kopřiva, K. *Hodnocení kvality služeb poskytovaných v komplexu služeb azylové domy*. Praha: Národní vzdělávací fond, o.p.s., Programy sociální ochrany, 2001, s. 42.

na tom v tomto směru nezaměstnaní, kteří mají možnosti alternativní pracovní činnosti.⁹⁵

Pracovní terapie je vedle ubytování nejdůležitějším stimulujícím faktorem, který současně působí jako inhibitor společenského vyloučení. Azylové domy nabízejí svým uživatelům možnost pracovních aktivit v dílnách, pracovních programech. Prvořadým cílem těchto pracovních programů je pracovní terapie, motivace k pravidelné činnosti, pracovní disciplíně, k získání pracovních návyků a vytrvalosti v soustavné práci a také kvalifikace ve vybraných řemeslech nebo v oboru, případně nabídka kvalifikace.⁹⁶

Dalšími cíli je vzbuzení zájmu o běžné pracovní návyky a rozvíjení pracovních dovedností, odpoutat pozornost uživatelů od jejich tíživé sociální situace, ukázat jim, že okolí má zájem o ně a o jejich práci. Tyto aktivity tedy slouží ke zvýšení šance uživatelů uplatnit se na trhu práce.⁹⁷

Azylový dům, ve kterém pracuji, nabízí uživatelům služby možnost zapojit se do „**Programu pracovní aktivizace**“. Smyslem je obnovit či upevnit pracovní návyky uživatelů a pomoci osvojit dovednosti spojené s udržením pracovního místa nebo pracovních aktivit (tj. specifické dovednosti spojené s vykonávanou prací, přiměřené sociální chování a pracovní dovednosti jako je dokončování úkolů, vědomí časového rozvrhu, schopnost vyhledat pomoc, přijmout kritiku, zlepšit svou dovednost atd.) a následně přispět k jednoduššímu získání zaměstnání. Tento pracovní aktivizační program zahrnuje pracovní aktivitu např. ve stolařské dílně, pomoc v kuchyni, práce v prádelně, malířské práce, stavební práce, stěhování a údržba zeleně, ale také dílnu na výrobu košíků a svíček. Vše je pod dohledem a odborným vedením pracovního terapeuta.

⁹⁵ Matoušek, O., Kodymová, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 304.

⁹⁶ Hradecký, I., Hradecká V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, s. 83-84.

⁹⁷ Hradecký, I., Hradecká V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, s. 83-84.

4.2 Podpora při hledání vhodného zaměstnání

Hledání zaměstnání můžeme definovat jako systematickou činnost, založenou na znalosti svých předpokladů a jejich následné prosazování na trhu práce.⁹⁸

Vhodné zaměstnání je základním prostředkem začlenění člověka jako samostatného občana do společnosti. Je tedy velice důležitá individuální pomoc uživateli vyhledávat zaměstnání a dohled na to, aby uživatel dostal příležitost pracovat za rovných podmínek na otevřeném trhu práce.⁹⁹

Pomoc uživatelům při vyhledávání zaměstnání se děje zejména prostřednictvím individuálního plánu, který má sestaven každý uživatel a azylový dům mu poskytuje dohodnutou podporu a uživatele motivuje. Individuální plán sestavuje uživatel spolu se sociálním pracovníkem a provází uživatele po celou dobu využívání služby azylového domu. Sociální pracovník spolu s uživatelem formulují jednotlivé kroky a postupy plnění, prostřednictvím nichž lze dosáhnout naplnění cíle. Osobní cíle vycházejí z možností a schopností uživatele.¹⁰⁰

Plánování služby může vypadat následovně¹⁰¹:

Pracovník: „Čeho byste chtěl prostřednictvím naší služby dosáhnout?“

Uživatel: „Chtěl bych si najít práci.“

Pracovník: „To je nepochybně důležitý cíl. Pojďme se zamyslet, jakými kroky byste mohl tohoto cíle dosáhnout. Co bude všechno potřeba učinit? A čím začít?“

Uživatel: „Hmm... Já hlavně nevím, co bych rád dělal...“

Pracovník: „Tak tohle by mohl být první krok. A jaké další kroky bude potřeba udělat?“

⁹⁸ Siegel, Z. *Jak hledat a najít zaměstnání*. Vydání neuvedeno, Praha: Grada Publishing a.s., 2003, s. 9.

⁹⁹ Tomešová, I., Kopřiva, K. *Hodnocení kvality služeb poskytovaných v komplexu služeb azylové domy*. Praha: Národní vzdělávací fond, o.p.s., Programy sociální ochrany, 2001, s. 48.

¹⁰⁰ Vnitřní směrnice střediska Bethel Karviná, *Plánování průběhu služby*, 19.11.2010.

¹⁰¹ Kolektiv autorů. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: APSSČR, 2011, s.27.

Výsledkem tohoto modelu zaměřeného na dosahování cílů je stanovení dlouhodobého cíle prostřednictvím dílčích kroků.

Azylový dům může v rámci individuálního plánování uživateli poskytnout podporu. Z vlastní profesní praxe se například jedná o pomoc při sepsání životopisu, sepsání motivačního dopisu a žádosti o místo, pomoc při hledání práce na internetu, pomoc v další komunikaci se zaměstnavateli atd. Sociální pracovník může uživateli dále nabídnout možnosti jeho spolupráce s úřadem práce, pomoc při vyhledávání rekvalifikačních kurzů, podporu při dokončení vzdělání, poradenství v pracovně právní oblasti atd.¹⁰²

Úloha podpory práce schopných uživatelů azylových domů při hledání zaměstnání roste. Z šetření provedeného v letech 1993 – 2004 vyplynulo, že role placené práce jako zásadního prvku ochrany před sociálním vyloučením stoupá a ti, kteří ji nemají, jsou tímto rizikem stále více ohroženi.¹⁰³

4.3 Podpora začlenění pomocí vzdělávání

Vzdělání lidí bez domova je na poměrně nízké úrovni. Pouze 21,7 % lidí bez domova má vyšší vzdělání než základní nebo vyučení. Výjimečně se u bezdomovců vyskytuje vysokoškolské vzdělání (3,2 %).¹⁰⁴

Šetření prováděné v letech 1993 – 2004 zjišťovalo vztah mezi vzděláním a ekonomickou aktivitou, bylo potvrzeno, že také u lidí bez domova platí poměr, že čím vyšší vzdělání, tím více ekonomicky aktivních.¹⁰⁵ Vzdělání má tedy u uživatelů azylových domů pozitivní vliv na možnost uplatnění se na trhu práce.

U uživatelů azylových domů je nutno sledovat, zda ukončili vzdělání přiměřené jejich schopnostem. V případě jeho neukončení je potřeba, aby služba spolu s uživatelem hledala možnost, jak toto vzdělání ukončit nebo doplnit, a to dle jeho možností a schopností. Další možnosti jsou v rámci vyhledávání vhodných rekvalifikačních kurzů

¹⁰² Vnitřní směrnice Střediska Bethel Karviná. *Plánování průběhu služby*. Karviná, 2010.

¹⁰³ Prudký L., Šmídová, M. *Kudy ke dnu*. Praha: Socioklub, 2010, s. 54.

¹⁰⁴ Štechová, M. a kol. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, s. 26.

¹⁰⁵ Prudký L., Šmídová, M. *Kudy ke dnu*. Praha: Socioklub, 2010, s. 70.

na úřadu práce nebo v jiných organizacích či vzdělávací kurzy, které rozvíjí individuální schopnosti, znalosti a motivaci u dlouhodobě nezaměstnaných.¹⁰⁶

Součástí vzdělávání může být také oblast zvyšování tzv. finanční gramotnosti. S efektivnějším začleňováním uživatelů azylových domů do společnosti souvisí zlepšování orientace v problematice peněz a cen tak, aby dokázali dobře vést svůj finanční rozpočet a zvládat různé životní situace z finančního hlediska.

V dnešní době technického rozvoje rostou požadavky zaměstnavatelů na zvládnutí práce s počítačem. Uživatelům azylových domů proto naše služba nabízí možnost kurzu základů práce s počítačem. S vybranými uživateli je pracováno individuálně vzhledem k jejich schopnosti učit se novým věcem nebo zkušenostem s prací s výpočetní technikou.

V azylovém domě, ve kterém pracuji, vzdělávání uživatelů probíhá několika způsoby. Naše nabídka zahrnuje aktivity, prostřednictvím nichž se uživatelé mají možnost vzdělávat zábavnou formou v různých oblastech. Zde se snažíme o zvýšení jejich zájmu o určité oblasti, o zvýšení informovanosti nebo například o procvičení paměti. Dále jednou měsíčně pro uživatele pořádáme skupiny nezaměstnaných, zaměřené na zvyšování kompetencí při hledání zaměstnání a zvyšování vzdělanosti např. o pracovním právu. Zde se uživatelé naučí napsat životopis, žádost o místo, motivační dopis. Mají možnost vyzkoušet si pracovní pohovor. Témata skupinových setkání jsou např.: Jak nás vidí ostatní lidé, výhody proč pracovat a výhody proč nepracovat, mé dřívější zaměstnání a pokusy o jinou profesi, umím napsat ideální inzerát?, jak se píše strukturovaný životopis, hledání práce na internetu, umění vedení správného rozhovoru, osobní rozhovory se zaměstnavatelem. Další možností je vzdělávání pracovníky z externích organizací (např. občanských poraden). V tomto případě jsou odborníci pozváni do našeho zařízení, a to na téma dle aktuálního tématu či problematiky (např. problematika zadlužení).

¹⁰⁶ Tomešová, I., Kopřiva, K. *Hodnocení kvality služeb poskytovaných v komplexu služeb azylové domy*. Praha: Národní vzdělávací fond, o.p.s., Programy sociální ochrany, 2001, s. 42.

4.4 Rozpoznání a podpora osobních zájmů a cílů

Má-li azylový dům účelně a s porozuměním poskytovat své služby jednotlivému uživateli, musí si položit otázku „O co mu v životě jde? Čím žije? Co ho zajímá?“ a teprve se znalostí odpovědi může vnímat, jaký význam mají pro uživatele ty či ony způsoby podpory a motivace.¹⁰⁷

Stejně jako v oblasti podpory při hledání zaměstnání i zde hraje hlavní roli individuální přístup a **individuální plánování**, které má několik zásad¹⁰⁸:

- zaměřit se na přednosti, zájmy a talent člověka spíše než na jeho omezení,
- zdůrazňovat aktivitu uživatele a jeho účast na plánování, brát uživatele služeb jako rovnocenného partnera,
- podporovat definování neomezených představ o způsobu života, který by chtěl uživatel vést, pak určit cíle, potřebné ke splnění představ,
- využívat nejen formální, ale i neformální zdroje, které má uživatel nebo pracovníci zařízení,
- ve fázi zjišťování preferencí uživatele se zaměřit na představy uživatele, překážky a problémy řešit až v následujících fázích plánování,
- při plánování zohledňovat individuální možnosti a přání uživatele (využívat alternativních postupů při plánování, přizpůsobit komunikaci, místo plánování atd. možnostem uživatele apod.),
- umožnit účast lidem, kteří jsou uživateli blízcí a jejichž přítomnost uživatel požaduje/souhlasí s ní,
- mít na paměti, že plány se mění.

¹⁰⁷ Tomešová, I., Kopřiva, K. *Hodnocení kvality služeb poskytovaných v komplexu služeb azylové domy*. Praha: Národní vzdělávací fond, o.p.s., Programy sociální ochrany, 2001, s. 43.

¹⁰⁸ MPSV ČR. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe. Průvodce poskytovatele*. Praha: MPSV, 2002, s. 47-48.

Individuální plánování koordinuje klíčový pracovník. Jeho úkolem je iniciativně si všimnout zájmů, potřeb, hodnot a cílů jednotlivých uživatelů. Je důležité si uvědomit, že je to pracovník v nejbližším vztahu k danému uživateli, nejvíce ho zná a rozumí mu. Za ním mohou uživatelé kdykoliv přijít a on jim umí poskytnout nebo zprostředkovat pomoc.¹⁰⁹

Průzkumem bylo zjišťováno, co by lidem bez domova pomohlo zlepšit jejich situaci. Nejčastější odpovědí samotných lidí bez domova bylo, že práce (29 %), následovalo bydlení (25 %).¹¹⁰ Azylové domy poskytují nejen bydlení, ale také sociální poradenství a pomoc uživatelům navrátit se do běžného života a sami lidé bez domova cítí, že proto, aby se postavili na vlastní nohy, je důležité mít zaměstnání. V teoretické části mé diplomové práce jsem se zabývala právě způsoby integrace uživatelů azylových domů na trh práce prostřednictvím různých organizací, institucí a samotných azylových domů. V empirické části této práce se pokusím zmapovat možnosti, které uživatelé azylových domů využívají a navrhnout případná doporučení.

¹⁰⁹ MPSV ČR. *Standardy kvality sociálních služeb – výkladový sborník pro poskytovatele*. Praha: MPSV, 2008, s. 85.

¹¹⁰ Magistrát Hlavního města Prahy. *Akční plán řešení problematiky bezdomovectví pro rok 2008 a následující období*. Praha, 2008, s. 35.

5. EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ

5.1 Cíl výzkumného šetření a stanovení výzkumných otázek

Cílem mého výzkumného šetření je *zmapovat, jaké možnosti uživatelé azylových domů využívají k integraci na trh práce*. Šetřením se snažím získat přehled o možnostech využívaných k integraci uživatelů azylových domů na trh práce v praxi a ze zjištěných údajů vyvodit možná opatření či navrhnout další řešení využitelná v sociální práci s nezaměstnanými uživateli azylových domů.

V dotazníkovém šetření se zaměřím na zjištění, jaké možnosti využívají uživatelé azylových domů, popř. jaké možnosti by mohli nebo chtěli využívat, ale nemají k nim z různých důvodů přístup, či přímo chybí. Výstupem tedy bude doporučení zejména sociálním pracovníkům azylových domů v oblasti pomoci nezaměstnaným uživatelům, zejména pak, jaké mají možnosti řešení pro efektivnější začleňování uživatelů na trh práce a zda-li je zapotřebí více motivovat své uživatele k začlenění do zaměstnání, popřípadě jim nabízet či pro ně vytvářet více možností. Tato doporučení budou přístupná sociálním pracovníkům azylových domů v rámci Slezské diakonie.

Formulace výzkumných otázek

Na základě vlastních profesních zkušeností a poznatků z odborné literatury, které jsem popsala v teoretické části, jsem si stanovila následující výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka:

Nakolik práce schopní uživatelé azylových domů využívají či nevyužívají k integraci na trh práce možnosti nabízené úřady práce, azylovými domy a ostatními institucemi?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaký podíl uživatelů azylových domů udává využití nástrojů pomoci úřadu práce při začlenění na trh práce a jakých? (Otázka č. 1, 4, 6)
2. Jaký podíl uživatelů azylových domů udává využití nástrojů pomoci azylového domu při začlenění na trh práce a jakých? (Otázka č. 1, 2, 3, 6)

3. Jaký podíl uživatelů azylových domů udává využití nástrojů pomoci ostatních institucí při začlenění na trh práce a jakých? (Otázka č. 1, 5)

5.2 Specifikace výzkumného souboru

Výzkumné šetření bude probíhat v 5ti azylových domech v Moravskoslezském kraji, jejichž zřizovatelem je Slezská diakonie. Bude se jednat o azylový dům v Karviné, v Petrovicích u Karviné, v Třinci, ve Frýdku-Místku a v Orlové. Jmenované azylové domy jsou určeny jak mužům bez domova, tak matkám s dětmi a osamělým ženám bez domova. Cílovou skupinou těchto azylových domů jsou uživatelé a uživatelky od 18ti let věku.

Výzkumný vzorek bude tvořen uživateli výše jmenovaných azylových domů v době uskutečňování výzkumného šetření. Dotazník bude předán sociálními pracovníky azylových domů praceschopným nezaměstnaným uživatelům azylových domů. Oslovení uživatelé budou v dotazníku informováni, že mohou o pomoc s vyplněním dotazníku požádat sociálního pracovníka. Práce neschopnými uživateli azylových domů se pro účely této práce rozumí osoby, které pobírají peněžitou pomoc v mateřství (zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů), rodičovský příspěvek (zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů), nebo osoby, které jsou invalidní ve třetím stupni invalidity (zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů)

Sběr dat v azylových domech bude probíhat v měsíci říjnu roku 2011. Dotazníky budou uživatelům předány osobně sociálními pracovníky jednotlivých azylových domů. S vedoucími pracovníky azylových domů bude předání dotazníků do středisek dohodnuto osobně popřípadě telefonicky a následně budou pracovníkům předány informace s požadavky na respondenty, zejména pak vysvětlení pojmu „praceschopní nezaměstnaní uživatelé azylových domů“.

5.3 Metody a techniky výzkumného šetření

V empirické části mé bakalářské práce se budu věnovat zpracování kvantitativního výzkumu, který provedu prostřednictvím dotazníkového šetření. K získání výzkumného

materiálu jsem zvolila anonymní standardizovaný dotazník určený uživatelům azylových domů.

Dotazník bude obsahovat 6 otázek zaměřených zejména na zjištění možností, které sami uživatelé využívají pro nalezení zaměstnání. Dotazníky vyplní sami uživatelé za případné podpory sociálních pracovníků.

V dotazníku budou použity otázky uzavřené (dotazovaný vybírá odpověď pouze z předem stanovených možností), polouzavřené (respondent kromě uvedených možností může zvolit svou vlastní formulaci odpovědi) a otázky otevřené (formulace odpovědi je zcela ponechána na dotazovaném). Při zpracování výzkumu použiji metodu matematicko-statistickou.

Dotazník je zařazen v příloze této bakalářské práce.

5.4 Interpretace výsledků empirického šetření

Do empirického šetření se zapojilo 5 výše jmenovaných azylových domů Slezské diakonie v Moravskoslezském kraji, které jsem požádala o spolupráci. O vyplnění dotazníků bylo požádáno 55 uživatelů těchto azylových domů, přičemž vyhověli všichni oslovení uživatelé, tj. 100%.

Interpretace výsledků jsou zpracovány do grafů a slovně zhodnoceny. Pro zpracování dat jsem použila program MS Excel.

Otázka č. 1. Kdo Vám pomáhá nejvíce při hledání práce?

Graf č. 1

Oslovení uživatelé azylových domů mají za to, že jim při hledání práce stejnou měrou pomáhá jak úřad práce (22 respondentů - tj. 40%), tak azylový dům (22 respondentů - tj. 40%). 18% uživatelů odpovědělo, že jim při hledání práce nejvíce pomáhají ostatní možnosti, tj. celkem 10 uživatelů se vyjádřilo, že jim nejvíce pomáhá následující: já sám/sama (5 respondentů), kamarád (2 respondenti), Ježíš Kristus (1 respondent), rodina (1 respondent), média (1 respondent). Pouze 1 respondent uvedl, že mu nejvíce pomáhá vzdělávací instituce (tj. 2%).

Otázka č. 2. Nabídl Vám někdy azylový dům pomoc nebo podporu, aby jste mohl/a získat zaměstnání?

Graf č. 2

Celkem 85% (47 respondentů) uživatelů odpovědělo, že jim azylový dům poskytl pomoc nebo podporu, aby mohli získat zaměstnání, a dalších 9% (5 respondentů) uvedlo, že jim pomoc či podpora byla poskytnuta alespoň někdy. Pouhých 6% (3 respondenti) sdělilo, že jim tato pomoc či podpora nebyla azylovým domem poskytnuta.

Otázka č. 3. Co Vám v azylovém domě pomáhá nejvíce při hledání zaměstnání?

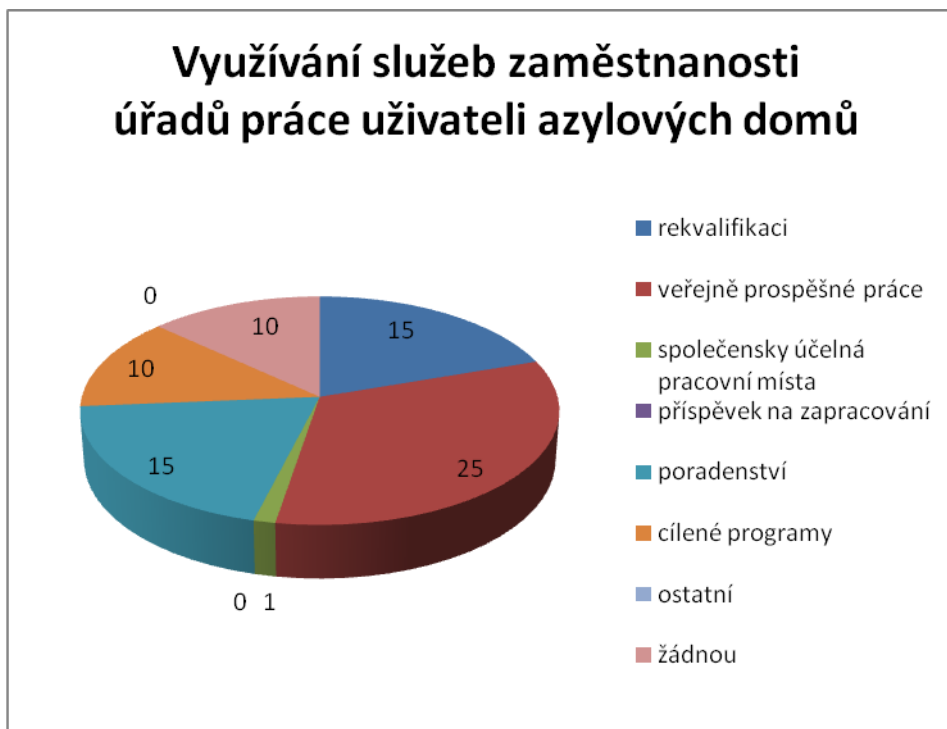
Graf č. 3

Větší polovině uživatelů azylových domů pomáhá při hledání zaměstnání nejvíce podpora a pomoc pracovníků (32 respondentů – tj. 62%). Jedna pětina uživatelů (11 respondentů – tj. 20%) odpověděla, že jim nejvíce pomáhají vzdělávací aktivity v azylovém domě (např. různé kurzy, skupiny pro nezaměstnané, volnočasové aktivity, přístup na počítač). 11% uživatelů (6 respondentů) se vyjádřilo, že jim nejvíce v azylovém domě pomáhají pracovní aktivity. Jeden uživatel (tj. 2%) odpověděl, že mu v azylovém domě při hledání zaměstnání nepomáhá nic. Zbývajících 5% uživatelů na tuto otázku napsalo, že neví (1 respondent), nebo neodpověděli (2 respondenti).

Otázka č. 4. Kterou možnost služeb zaměstnanosti úřadu práce jste již využil/a?

Graf č. 4

V odpovědi na otázku č. 4 mohli respondenti zvolit i více než jen jednu odpověď.

Veřejně prospěšné práce jsou nejvíce využívanou službou zaměstnanosti úřadů práce uživateli azylových domů – tuto nabídku využilo 25 uživatelů. V pořadí druhou nejvyužívanější službou jsou stejnou měrou poradenství a rekvalifikace. Každou z těchto služeb využilo 15 uživatelů. Třetí nejvyužívanější službou zaměstnanosti jsou cílené programy k řešení zaměstnanosti jako např. Návrat + a různé „job kluby“ – tuto možnost využilo 10 uživatelů. Naopak možnosti příspěvku na zapracování a společensky účelného pracovního místa nevyužil žádný uživatel.

Větší polovina dotázaných uživatelů azylových domů využilo jednu službu zaměstnanosti úřadu práce (30 respondentů – tj. 55 %). Dvě a více služeb zaměstnanosti využilo 27% uživatelů (15 respondentů). Z celkového počtu dotázaných tedy nikdy službu zaměstnanosti úřadu práce nevyužilo 18% uživatelů. (10 respondentů).

Otázka č. 5. Kterou z následujících nabídek ostatních institucí jste využili/a?

Graf č. 5

V odpovědi na otázku č. 5 mohli respondenti zvolit i více než jen jednu odpověď.

Nejvíce využívanou službou je veřejná služba, celkem ji využívalo 24 uživatelů. Do dobrovolnické služby se zapojilo 9 uživatelů. Vzdělávací kurzy využilo 5 uživatelů. Dále 1 uživatel využil nabídku sociálního podniku a 1 uživatel jinou možnost (bez konkrétního uvedení možnosti).

Větší polovina uživatelů využila alespoň jednu nabídku ostatních institucí (28 respondentů – tj. 51%). Dvě a více nabídek ostatních institucí využilo 11% uživatelů (6 respondentů). 38% uživatelů (21 respondentů) žádnou nabídku ostatních institucí nevyužilo.

Otázka č. 6. Co by Vám pomohlo najít si práci?

Otázka č. 6 byla otázkou otevřenou. Odpovědělo na ni celkem 29 uživatelů (53% respondentů). Nejčastější odpovědi zněly:

- zdraví (6 respondentů – tj. 11%),

- rekvalifikace (4 respondenti – tj. 7%),
- peníze (4 respondenti – tj. 7%),
- přístup na internet nebo počítač (3 respondenti – tj. 5%),
- více nabídek práce na ranní směny (2 respondenti – tj. 2%).

Zbývající odpovědi na tuto otázku v zastoupení jednoho respondenta byly následující:

- auto, kamarádi, vlastní snaha, vzdělání, být mladší, inzertní noviny, hlídání dětí, více nabídek práce na internetu, známý zaměstnavatel, štěstí.

5.5 Shrnutí poznatků zjištěných výzkumným šetřením

Cílem mého výzkumného šetření bylo *zmapovat, jaké možnosti uživatelé azylových domů využívají k integraci na trh práce*. Zajímalo mne, jaké možnosti uživatelé azylových domů využívají, popř. jaké možnosti by mohli nebo chtěli využívat, ale nemají k nim z různých důvodů přístup, či přímo chybí.

V empirické části této bakalářské práce jsem formulovala tři dílčí výzkumné otázky k hlavní výzkumné otázce: *Nakolik práce schopní uživatelé azylových domů využívají či nevyužívají k integraci na trh práce možnosti nabízené úřady práce, azylovými domy a ostatními institucemi?*

První dílčí výzkumná otázka zněla:

Jaký podíl uživatelů azylových domů udává využití nástrojů pomoci úřadu práce při začlenění na trh práce a jakých? (Otázka v dotazníku č. 1, 4, 6)

Dotazníkovým šetřením prostřednictvím otázky č. 1 dotazníku jsem zjistila, že úloha pomoci úřadu práce při hledání práce je pro uživatele azylových domů shodná s úlohou azylových domů (tj. 40%).

Větší polovina dotázaných uživatelů azylových domů (55 %) v dotazníkovém šetření udávalo, že využilo minimálně jednu službu zaměstnanosti úřadu práce. Více než ¼ (27%) respondentů uvedla, že využila dvě a více služeb zaměstnanosti úřadu práce. Z celkového počtu dotázaných tedy nikdy službu zaměstnanosti úřadu práce nevyužilo 18% uživatelů.

Nejvíce využívanou službou zaměstnanosti úřadů práce jsou veřejně prospěšné práce (25 uživatelů). V pořadí druhou nejvyužívanější službou jsou stejnou měrou poradenství a rekvalifikace (15 uživatelů) a třetí jsou cílené programy k řešení zaměstnanosti (10 uživatelů). Naopak možnosti příspěvku na zapracování a společensky účelného pracovního místa nevyužil žádný uživatel. Na otázku: „Co by Vám pomohlo najít si práci?“ 4 uživatelé odpověděli: „rekvalifikace“, které jsou v kompetenci právě úřadů práce.

Shrnutí: Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že 82% uživatelů azylových domů využívá nástrojů pomoci úřadu práce při začlenění na trh práce

Druhá dílčí výzkumná otázka zněla:

Jaký podíl uživatelů azylových domů udává využití nástrojů pomoci azylového domu při začlenění na trh práce a jakých? (Otázka v dotazníku č. 1, 2, 3, 6)

Již v předchozí výzkumné otázce jsem konstatovala, že úloha pomoci azylových domů a úřadu práce při hledání práce je pro uživatele azylových domů shodná (tj. 40%), což dle mého názoru svědčí o vysoké kvalitě poskytovaných služeb v těchto službách sociální prevence pro osoby bez domova a také o míře pomoci a podpory, kterou azylové domy svým uživatelům při integraci na trh práce jsou schopny poskytnout a také poskytují. Zjištění vyplynulo z otázky č. 1 dotazníku.

Na otázku, zda-li azylový dům někdy poskytl uživateli služby pomoc nebo podporu, aby mohli získat zaměstnání, 85% uživatelů odpovědělo, že jim azylový dům poskytl nástroj pomoci nebo podpory. Dalších 9% uživatelů uvedlo, že jim pomoc či podpora byla azylovým domem poskytnuta alespoň někdy. Pouhých 6% uživatelů sdělilo, že jim tato pomoc či podpora nebyla azylovým domem poskytnuta.

Největší počet uživatelů azylových domů (62%) udává, že jim nejvíce při hledání zaměstnání v těchto zařízeních pomáhá podpora a pomoc pracovníků této služby. Jedna pětina uživatelů (20%) má za to, že jim pomáhají vzdělávací aktivity v azylovém domě

a 11% uživatelů se vyjádřilo, že jim nejvíce v azylovém domě pomáhají pracovní aktivity. Jeden uživatel (tj. 2%) odpověděl, že mu v azylovém domě při hledání zaměstnání nepomáhá nic. Někteří uživatelé (5%) by si dle svého názoru zvýšili šanci k získání pracovně právního vztahu díky přístupu na internet nebo počítač, přičemž s tímto požadavkem by mohly uživatelům pomoci právě azylové domy.

Shrnutí: Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že 94% uživatelů azylových domů využívá nástrojů pomoci azylového domu při začlenění na trh práce.

Třetí dílčí výzkumná otázka zněla:

Jaký podíl uživatelů azylových domů udává využití nástrojů pomoci ostatních institucí při začlenění na trh práce a jakých? (Otázka v dotazníku č. 1, 5)

Výstup otázky č. 1 dotazníkového šetření ukázal, že úloha pomoci ostatních institucí při hledání práce je pro uživatele azylových domů nízká (tj. 2% vzdělávací instituce). 18% uživatelů udává, že jim nejvíce pomáhá např. kamarád nebo rodina, média či Ježíš Kristus.

Uživatelé azylových domů je nejvíce využívanou možností veřejná služba (24 uživatelů). Další využívanou službou je dobrovolnická služba (9 uživatelů). Vzdělávací kurzy využilo 5 uživatelů, 1 uživatel využil nabídku sociálního podniku a 1 uživatel jinou možnost (bez konkrétního uvedení možnosti).

Z dotazníkového šetření jsem zjistila, že větší polovina uživatelů azylových domů využila alespoň jednu nabídku ostatních institucí (51%). Dvě a více nabídek ostatních institucí využilo 11% uživatelů a 38% uživatelů žádnou nabídku nevyužilo.

Shrnutí: Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že 62% uživatelů azylových domů využívá nástrojů pomoci ostatních institucí při začlenění na trh práce.

Shrnutím poznatků zjištěných výzkumným šetřením mohu konstatovat, že práce schopní uživatelé azylových domů **využívají** k integraci na trh práce možnosti nabízené

úřady práce, azylovými domy a ostatními institucemi. Míra využívání nabízených možností se liší. Nejvyužívanějšími nástroji pomoci při začlenění na trh práce uživateli azylových domů jsou nástroje azylových domů (94%), následují nástroje úřadu práce (82%). Nejméně využívanými nástroji pomoci jsou ty, které nabízí ostatní instituce jako například vzdělávací instituce, veřejná služba, dobrovolnická služba, sociální podnik (62%).

5.6 Doporučení pro pracovníky azylových domů

Z empirického šetření vyplynulo, že uživatelé azylových domů **využívají** k integraci na trh práce nabízené možnosti, liší se pouze podílem jejich využívání. V této kapitole bych ráda upozornila na „nevyužitá místa“ v oblasti integrace uživatelů azylových domů na trh práce, která jsem zjistila prostřednictvím tohoto empirického šetření. Na základě těchto zjištění navrhuji doporučení pro pracovníky azylových domů, kteří individuálně plánují s uživateli azylových domů.

Prostřednictvím dotazníkového šetření jsem zjistila, že podíl využívání možností pomoci k integraci na trh práce prostřednictvím ostatních institucí je podstatně nižší než u ostatních zkoumaných nástrojů používaných azylovými domy nebo úřady práce. 38% uživatelů žádnou možnost nabízenou ostatními institucemi nevyužilo. Je zde tedy zjevná rezerva ve využívání možností, jako jsou například: vzdělávací kurzy, veřejná služba, dobrovolnická služba nebo sociální podnik. Otázkou je, zda-li v blízkosti jednotlivých azylových domů tyto možnosti existují, a zda-li o nich uživatelé azylových domů ví. Jednoznačně bych doporučila zvýšení informovanosti uživatelů o těchto možnostech.

Příklad dobré praxe: Azylový dům má možnost dohodnout se obecním úřadem obce s rozšířenou působností výkon veřejné služby v místě působení své služby a navrhnout do ní zařadit uživatele z azylového domu. (Pozn. od 1.1.2012 výkon veřejné služby přejde do působnosti úřadů práce).

Další oblast možných přijatých opatření se týká služeb zaměstnanosti úřadu práce. 18% uživatelů azylových domů nevyužilo žádnou službu zaměstnanosti úřadu práce. V tomto případě bych doporučila informovat a motivovat uživatele azylových domů k využití

těchto služeb. V případě možnosti příspěvku na zapracování a společensky účelného pracovního místa, bych doporučila informovat uživatele o této možnosti, neboť žádný z dotázaných uživatelů této služby nevyužil.

V dotazníku jsem uživatelům azylových domů položila otevřenou otázku, co by jim pomohlo najít si práci. K nejčtetnějším odpovědím jsme přiřadila možná doporučení, vycházející zejména z mých profesních zkušeností.

<i>Odpověď</i>	<i>Doporučení</i>
- zdraví (11% dotázaných)	- motivovat uživatele k řešení zdravotního stavu.
- rekvalifikace (7% dotázaných)	- motivovat uživatele k rekvalifikaci a informovat je o způsobech a možnostech.
- peníze (7% dotázaných)	- motivovat uživatele k zapojení se do veřejné služby, kdy je touto formou možno navýšit si dávky pomoci v hmotné nouzi.
- přístup na internet nebo počítač (5% dotázaných)	- informovat uživatele o možnostech (místech) využívání internetu zdarma.

Z výše uvedených výsledků výzkumného šetření bylo zjištěno, že uživatelé azylových domů využívají k integraci na trh práce možnosti nabízené úřady práce, azylovými domy a ostatními institucemi. Z dotazníků nebylo zjištěno, že by uživatelé chtěli nebo mohli využívat některých možností, ale nemají k nim z různých důvodů přístup, či přímo chybí. Potvrdilo se tedy, že uživatelé azylových domů mají možnosti jak se začlenit na trh práce a je na nich a na spolupráci se sociálními pracovníky, jak se jim to bude dařit.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se zabývala tématem integrace uživatelů azylových domů na trh práce, tedy oblastí, se kterou jako sociální pracovnice azylového domu setkávám téměř denně a mám za to, že je to problematika zajímavá, stejně jako obtížně řešitelná. Lidé bez domova nemají vytvořeno kvalitní zázemí a jejich motivace ke změně své nepříznivé sociální situace tedy nemá potřebnou oporu. Důležitou úlohu tedy sehrávají azylové domy a sociální práce v nich.

Azylové domy jsou jednou ze služeb, které lidem bez domova poskytují dočasné náhradní bydlení a zázemí, ale mohou také dále nabízet pomocnou ruku k začlenění se do společnosti, tedy i na trh práce. V této diplomové práci jsem popisovala nejen bezdomovectví, jeho aspekty a úlohu azylových domů při jejich integraci na trh práce, ale také se věnovala problematice zaměstnanosti a nástrojům úřadů práce a dalších organizací a institucí při integraci uživatelů azylových domů na trh práce.

Cílem této práce bylo *zmapovat, jaké možnosti uživatelé azylových domů využívají k integraci na trh práce*, přičemž tento cíl jsem se snažila naplnit jak v teoretické části, tak v empirické části. Dotazníkovým šetřením jsem zjistila, že uživatelé azylových domů využívají k integraci na trh práce možnosti nabízené úřady práce, azylovými domy a ostatními institucemi. Popsala jsem také, jakých nástrojů využívají a zpracovala výstup, jímž je doporučení pro pracovníky azylových domů.

Problematika bezdomovectví v souvislosti s nezaměstnaností je oblastí širokou a jistě lze na ni pohlížet z více úhlů pohledů. Sociální pracovníci azylových domů se při výkonu své profese řídí nejen zákony, metodami sociální práce, ale i různými metodickými postupy, které jsou vnitřními pravidly organizace. Námětem je jim odborná literatura, školení či další vzdělávání. Neexistuje tedy jediný návrh, jak a jakými nástroji lze uspět v práci s nezaměstnanými lidmi bez domova a v jejich návratu do společnosti a na trh práce. Tato diplomová práce je tedy jen jedním z návrhů, na co by se zejména sociální pracovníci azylových domů mohli v této oblasti zaměřit.

Seznam použité literatury a ostatních zdrojů

Literatura

- 1) Buchtová, B. a kol. *Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vydání, Praha: Grada, 2001, 240 s. ISBN 80-247-9006-8.
- 2) Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. *O názorech veřejnosti na situaci bezdomovců*, 2001. In: *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*, 1. vydání, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, 111 s. ISBN 978-80-7338-069-4.
- 3) Hangoni, T. *Podiel sociálnej práce na prekonaní dôsledkov nezamestnanosti*. In *Sociální práce/Sociálna práca 1/2010*, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2010, ISSN 1213-6204.
- 4) Hradecký, I. a kol. *Definice a typologie bezdomovství*. 1. vydání, Praha: Naděje o. s., 2007, 52 s. ISBN 978-80-86451-13-8.
- 5) Hradecký, I., Hradecká, V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, 109 s. ISBN 80-902292-0-4.
- 6) Keller, J. *Sociální práce je symbol kulturnosti a civilizovanosti*. In *Sociální práce/Sociálna práca 1/2010*, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2010, ISSN 1213-6204.
- 7) Keller, J. *Na pokraji trhu práce - ke sporům o příčinách chudoby*. In *Sociální práce/Sociálna práca 1/2010*, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2010, ISSN 1213-6204.
- 8) Kolektiv autorů FEANTSA, S.A.D., Armáda spásy, Naděje. *Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovectví*. 1. vydání, Praha: FEANTSA, S.A.D., Armáda spásy, Naděje, 2003, 87 s. ISBN 80-86451-05-4.
- 9) Kolektiv autorů. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. 1. vydání, Tábor: APSSČR, 2011. 272 s. ISBN 978-80-904668-1-4.
- 10) Kolektiv autorů Sdružení azylových domů. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce*. 1. vydání, Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, 104 s. ISBN 978-80-247-2348-8.

- 11) Kolektiv autorů. *Metodologický set reintegračního programu pro osoby bez přístřeší, Bydlení s asistencí, práce s asistencí*. Český Těšín: Slezská diakonie, 2008, 107 s.
- 12) Krebs, V. a kol. *Sociální politika*. 4. přepracované a aktualizované vydání, Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2007. 504 s. ISBN: 80-7357-276-1.
- 13) Mareš, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. vydání, Praha: SLON, 2002. 172 s. ISBN 80-86429-08-3.
- 14) Magistrát Hlavního města Prahy. *Akční plán řešení problematiky bezdomovectví pro rok 2008 a následující období*. Praha, 2008.
- 15) Mareš, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1. vydání, Praha: SLON, 1999. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
- 16) Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. 1. vydání, Praha: Portál, 2003, 288 s. ISBN 80-7178-549-0.
- 17) Matoušek, O., Kodymová, P. *Sociální práce v praxi*. 1. vydání, Praha: Portál, 2005, 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
- 18) Mikeszová, M. a kol. *Mapování skupin obyvatel akutně ohrožených sociálním vyloučením ve vybraných čtyřech krajích (v Praze, Středočeském kraji, Jihomoravském kraji a Moravskoslezském kraji) v souvislosti s nedostupností bydlení*. Praha: SEB, 20.1.2010, 34 s.
- 19) MPSV ČR. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe. Průvodce poskytovatele*. 1. vydání, Praha: MPSV, 2002, 112 s. ISBN 80-86552-45-4.
- 20) MPSV ČR. *Standardy kvality sociálních služeb – výkladový sborník pro poskytovatele*. 1. vydání, Praha: MPSV, 2008, s. 186.
- 21) Plesník V. a kol. *Problém dlouhodobé nezaměstnanosti – praxe a východiska*. Vydání neuvedeno, Krnov: Reintegra, 2006, 99 s. ISBN 80-239-7140-9.
- 22) Plesník V. a kol. *Integrace dlouhodobě nezaměstnaných osob se zdravotním postižením zpět do pracovního procesu*. Vydání neuvedeno, Krnov: Reintegra, 2004, 159 s.

- 23) Prudký L., Šmídová, M. *Kudy ke dnu*. 1. Vydání, Praha: Socioklub, 2010, 135 s., ISBN 978-80-86140-68-1.
- 24) Siegel, Z. *Jak hledat a najít zaměstnání*. Vydání neuvedeno, Praha: Grada Publishing a.s., 2003, 108 s. ISBN 80-247-0612.
- 25) Štechová, M. a kol. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. 1. vydání, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, 111 s. ISBN 978-80-7338-069-4.
- 26) Tomešová, I., Kopřiva, K. *Hodnocení kvality služeb poskytovaných v komplexu služeb azylové domy*. Praha: Národní vzdělávací fond, o.p.s., Programy sociální ochrany, Srpen 2001.
- 27) Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání rozš. a přeprac., Praha: Portál, 2004, 872 s. ISBN 80-7178-802-3.
- 28) Vnitřní směrnice Střediska Bethel Karviná. *Základní prohlášení organizace*. Karviná, 2010.
- 29) Vnitřní směrnice Střediska Bethel Karviná. *Plánování průběhu služby*. Karviná, 2010.
- 30) Vodáčková, D. a kol. *Krizová intervence*. 1. vydání, Praha: Portál, 2002, 544 s. ISBN 80-7178-696-9.
- 31) Zapletalová, K. *Příčiny bezdomovectví*. In: Sociální práce/Sociálna práca 1/2006, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006, ISSN 1213-6204.

Legislativa

- 32) Listina základních práv a svobod, přijatá usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
- 33) Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- 34) Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.
- 35) Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

- 36) Vyhláška č. 518/2004 Sb., kterou se provádí zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.
- 37) Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.
- 38) Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje

- 39) <http://www.mpsv.cz>
- 40) <http://portal.mpsv.cz>
- 41) <http://socialniporadce.mpsv.cz>
- 42) <http://zpravodajstvi.ecn.cz>
- 43) <http://azylovedomy.cz>
- 44) <http://www.socialni-ekonomika.cz>
- 45) <http://www.ilo.org>
- 46) <http://www.esfcr.cz>
- 47) <http://www.bruntal.net>
- 48) <http://www.tyflocentrum.com>.
- 49) <http://www.adra.cz>

Dotazník

(Dotazník je určen práceschopným nezaměstnaným uživatelům azylových domů)

Vážená paní, Vážený pane,

jmenuji se Kateřina Barchanská a jsem studentkou oboru Sociální práce Univerzity Palackého v Olomouci a zajímají mě možnosti, které využíváte pro znovunalezení zaměstnání. Proším Vás o vyplnění následujícího **anonymního** dotazníku, který je součástí mé závěrečné diplomové práce.

Označte **jednu odpověď**, pokud není u otázky uvedeno jinak. Pokud si při odpovědi na některé otázky nebudete jisti, požádejte o pomoc svého sociálního pracovníka.

1. Kdo Vám pomáhá nejvíce při hledání práce?

- a) úřad práce
- b) azylový dům (např. sociální pracovník azylového domu)
- c) vzdělávací instituce (např. Kofoedova škola, jiné vzdělávací kurzy mimo úřad práce)
- d) jiné (uveďte)
-

2. Nabídl Vám někdy azylový dům pomoc nebo podporu, aby jste mohl/a získat zaměstnání?

- a) ano
- b) ne
- c) někdy

3. Co Vám v azylovém domě pomáhá nejvíce při hledání zaměstnání?

- a) pracovní aktivity azylového domu
- b) podpora a pomoc pracovníků při hledání zaměstnání
- c) vzdělávací aktivity v azylovém domě (různé kurzy, skupiny pro

nezaměstnané, volnočasové aktivity, přístup na počítač)

d) jiné (uved'te)
.....

4. Kterou možnost služeb zaměstnanosti úřadu práce jste již využil/a? (Můžete zvolit více odpovědí.)

- a) rekvalifikaci
- b) veřejně prospěšné práce
- c) společensky účelná pracovní místa
- d) příspěvek na zapracování
- e) poradenství (skupinové, individuální poradenství nebo poradenský program)
- f) cílené programy k řešení zaměstnanosti (např. Návrat + a různé „job kluby“)
- g) jiné (uved'te jaké)
.....
- h) žádnou

5. Kterou z následujících nabídek ostatních institucí jste využil/a? (Můžete zvolit více odpovědí.)

- a) veřejnou službu
- b) dobrovolnickou službu
- c) sociální podnik
- d) vzdělávací kurzy (např. Kofoedova škola)
- e) jinou (uved'te)
.....
- f) žádnou

6. Co by Vám pomohlo najít si práci? Uved'te:

.....
.....
.....

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku a za Váš čas.